

MØDRES KIRKEGANG - LITURGISK SKIKK OG FOLKELIG ORDNING

Oppgave i liturgisk videreutdanning av Ingeborg Midttømme.

INNLEDNING

Jeg er kvinne, jeg er prest, og jeg er mor. De to yngste barna våre er født mens jeg har gjort tjeneste som menighetsprest. Det har på en merkelig måte satt meg i en dobbeltrolle. Ved å gå gravid og gjennom å føde barn har jeg tatt del i en verden forebeholdt kvinner. Jeg har opplevd det store under det er å føde et velskapt barn - kjenne at et fullkomment menneske er kommet til verden. Ja, vert "fylt av glede over livets under."

Samtidig var jeg prest og dermed også deltaker i en verden som inntil for få år siden var forebeholdt menn. Det ga meg nysgjerrighet på hva den kirken jeg er en del av har tenkt om og gjort i forhold til barselkvinnen gjennom tidene. I første omgang ble det med nysgjerrigheten.

Sommeren 1993, mens jeg selv ennå hadde ammebarn, flyttet jeg fra Oslo og begynte som sokneprest i en typisk landkommune nord i landet, i Sørfold. Jeg hadde ikke mange dager bak meg i den nye tjenesten før den første dåpssamtalen skulle finne sted, og hvor jeg var den som måtte sette med ned for å lytte og lære: "Nå har det seg slik her i Folda at vi bruker å gå rundt alteret med dåpsfølget etter dåpen. Da skal ungen ligge på mors høyre arm så ungen kan se alteret. Ja, den nye presten vil da fortsette med denne skikken?"

Hvem er jeg som skulle ta fra dem noe de har gjort i generasjoner; ja, så lenge kirkene har stått der? Selvfølgelig skulle jeg ikke det. Men igjen ble jeg nysgjerrig. Hvorfor gjør de dette? Hvem har innført det? Hva uttrykker denne tradisjonen? Hvordan skal vi forholde oss til den? Hvorfor fortsetter de med det? Jeg overlater ordet til tidligere klokker i Røsvik kirke, Annie Strand: *"Du ringte å ville vite om dåpshandlinge fra den tid jeg var klokker her i kirka. Når det kom ukjente prester forklarte jeg hvordan vår skikk var og alle var grei å følge vår skikk. En av prestene som ble ansatt her skulle forandre skikken til det moderne, men da satte menigheten seg i mot dette og han måtte gå over til vår gamle skikk. Når offringen var nesten over gikk jeg i sakristiet til fadderne gratulerte å forklarte dem det de spurte etter for det var ofte kirkefremmede som var fadder. Jeg forklarte som skikken var at Herrene skulle stå på Høyre side i opgangen selv om de bar dåpsbarnet og damene skulle stå på evnstre side så det ble god plass for presten å gå mellom radene å gratulere fadderne før de gikk rundt alteret. Mor eller far bar alltid barnet rundt alteret. (.....) Når første barn var døpt gikk faddrene nedover kirkegulvet å stilte seg bakom de siste som stod å venta på tur slik fulgte de andre etter tur slik at de første ble først til slutt. Det jeg hørte i min tid om gangen rundt alteret var at de gikk til nattverd med barna sine."*

Under en av kursukene i forbindelse med min liturgiske videreutdanning kom jeg til å nevne denne skikken for Geir Hellemo. Han utfordret meg da til å gripe fatt i dette og skrive noe om det. Dermed ble dette da tema for min oppgave i liturgisk videreutdanning.

Tittelen på oppgaven er todelt. Dette gjenspeiles også i utvalget av kildemateriale. På den ene siden har jeg gått til det jeg har hatt tilgjengelig av vår kirkes lover, ritualer og liturgiske bøker fra 1607 og frem til vår tid. Herunder også 3 salmebøker.

På den annen side har studiet av folkeminner fra store deler av Norge slik de er samlet inn og gjengitt i årbøkene til Norsk folkeminnelag hatt stor betydning. Ved hjelp av emneregisteret fant jeg frem til at barselkvinnen og tradisjoner knyttet til henne var omtalt i 10 av disse bøkene. Her er også dåpsbarnets situasjon behandlet, men det sprenger grensene for denne oppgaven.

Det folkelige tradisjonsstoffet er veldig viktig fordi det sier noe om hvordan de liturgiske ordningene ble oppfattet av "brukeren"! Det ser ut til at ordningene etter hvert har kommunisert noe helt annet ut til folk enn det jeg kan lese ut av dem. Jeg leser omsorg og takknemlighet, mens kvinner gir uttrykk for at dette er nedverdiggende.

Hvorfor kommuniserte det ikke? Hva forstyrret? Var det avsenderen eller mottakeren av budskapet? Prestens frie tolkning av en ordning som ble knappere og knappere i sin faste form? Motvilje mot ofringen til presten? Andre ting? Kom en gryende kvinnefrigjøring og fratok kvinner noe vi burde beholdt? Stakk folketroens fordommer mot barselkvinnen dypere enn vi liker å tro - dypere enn Bibelens og liturgiens budskap?

Cappelens forlag ga i 1995 ut en bok av Per Holck: Livets høytider. Skikker og overtro fra vugge til grav. Der har forfatteren med et eget kapittel om dåpen og et om inngangskoner. Umiddelbart må jeg si at han skriver ganske populærvitenskaplig. Ved å se på litteraturlisten hans, fremgår det at han kun har brukt bearbeidet materiale og ikke kirkens liturgiske bøker eller stoff direkte fra norsk folkeminnelags publikasjoner.

DET BIBELSKE MATERIALET

I 3. Moseboks 12.kapittel finner vi loven om barselkoner. Her kan vi lese om hvordan Moseloven sier at en kvinne som har født barn er uren i 1-2 uker. Den foreskriver videre at kvinnen skal holde seg inne i mellom 1 og 2 måneder; avhengig av om hun har født en gutt eller ei jente:

"Herren talte til Moses og sa: Si til israelittene: Når en kvinne skal ha barn og føder en sønn, er hun uren i sju dager. Hun er uren like lenge som når hun har menstruasjon. Den åttende dagen skal guttens forhud skjæres av. Deretter skal hun holde seg hjemme i trettitre dager, mens blødningene pågår og hun blir renset. Hun må ikke røre ved noe hellig og ikke komme til helligdommen før hennes renselsestid er til ende. Føder hun er pike, er hun uren i to uker, som når hun har menstruasjon. Deretter skal hun holde seg hjemme i sekstiseks dager, mens blødningen pågår og hun blir renset. Når renselsestiden er til ende, skal hun, enten hun har fått sønn eller datter, komme med et årsgammelt lam til brennoffer og en dueunge eller en turteldue til syndoffer. Hun skal bære det fram foran inngangen til møteteltet og gi det til presten. Han skal ofre det for Herrens åsyn og gjøre soning for henne. Da blir hun ren etter blødningen. Dette er loven for kvinner som får barn, enten det er gutt eller pike. Men har ikke kvinnen råd til å ofre en sau, skal hun ta to turtelduer eller to dueunger, en til brennoffer og en til syndoffer, og presten skal gjøre soning for henne. Da blir hun ren."

Ut fra Lukasevangeliets 2.kapittel, kan vi se at også Jesu mor, Maria, overholdt denne skikken og så dro til Jerusalem og besøkte templet (Luk.2,22-24): *"Da renselsestiden som Moseloven påla dem, var forbi, tok de ham (Jesus) med opp til Jerusalem for å bære ham frem for Herren. For det står skrevet i Herrens lov: Alt førstefødt av hankjønn skal være viet Herren. De skulle også bringe det offer som Herrens lov foreskriver: et par turtelduer eller to dueunger."*

Det at Maria overholdt denne skikken, dannet grunnlag for en praksis i oldkirken med at barselkvinnen kom til kirken når blødningene etter fødselen, også kalt renselse, var over. I de kildene jeg har lest som refererer til det bibelske materialet, er det kun Lukas 2,22 og ikke også versene 23-24 det er henvist til, og når det gjelder 3.Moseboks 12. kapittel bare de 5

første versene. Jeg finner det viktig å se helheten t.o.m. vers 8 som sier noe om at kvinnen skal møte presten ved inngangen og at hun der skal komme med et syndoffer. Da blir hun ren!

For at et menneske skal få komme til templet og ofre, må det oppfylle kravene til et "helt" menneske, det må ikke være skjemmet av mangler av noe slag. Som mangler regnes vanførhet av alle slag, og alle former for utsondring fra kroppen. Mennesker som er skjemmet på denne måten, betraktes som urene, og det blir også de mennesker som har vært i kontakt med noe urent. ¹

KYNDELSMESSE

En kristen fest til minne om Marias første tempelgang etter fødselen og Jesu møte med Simeon og Anna oppsto tidlig i Jerusalem og bredte seg til det nærmeste av Orienten. Omkring 500 år e.Kr. ble det innført i det bysantiske rike og fikk her navnet "Hypapante tou Kyriou", dvs. Herrens møte, og ble lagt til den 2. februar; 40 dager etter Jesu fødsel 25. desember. (Det antas at festen ble innført i Rom først på 600-tallet.) ² Dagen kalles både Maria renselsesfest og Kyndelsmesse. Kyndel av "candelarum"; vokslys. Tidlig ble festen til minne om Marias tempelgang forbundet med en lysprosesjon. Kirkehistorisk sett er det uklart hvordan disse to festene er blitt forbundet med hverandre, og om det skyldes en førkristen fest som har funnet setd på samme tid av året. Kyndelsmesse i foketradisjonen her i Norge er ingen Mariafest eller lysfest. Dagen har vært brukt til å ta merker om hvordan været skulle bli utover våren og sommeren. Men på primstaven ser vi rester av denne kirkelige tradisjonen ved at symbolet for dagen er en lysestake, en krone, et kronet hode eller en lije; symbolet på jomfruelighet og uskyld.

Ifølge Bibelen ble Jomfru Maria "renset" 40 dager etter Jesu fødsel; "Maria rensesdag" ble feiret 2.februar til minne om dette. I samsvar med dette ble barselkvinner - også her i landet - betraktet som "urene" i et tilsvarende tidsrom og holdt borte fra gudstjenesten etter å ha født, helt inn i vårt eget århundre. Faktisk ble både mor og barn gjennom fødselen gjort til hedninger, som en slags motsetning til den helgenaktige jomfruelighet. ³ Moren var altså ikke med under dåpen; først etter 40 dager fikk barselkvinnen komme tilbake til kirken som "inngangskone", ofte iført en egen bopspreget "kirkegangskåpe".

DEN KATOLSKE TRADISJON

Tidlig i den katolske kirke ble synet på barselkvinnen behandlet. Pave Gregor den store skriver i et brev til misjonærmunken Augustinus som svar på spørsmålet om en barselkvinne som ennå ikke er offisielt "ført inn i kirken" likevel kan gå i kirke og motta sakramentene: ⁴ "Dersom en kvinne går i kirken for å takke i samme time som hun har født, belastes hun ikke derfor med noen synd. For kjødslysten er skyldig, men ikke smerten. Ved samleiet føler en kjødslyst, men når barnet fødes, lyder smertestønn. Derfor sies det også til den første kvinne: "Med smerte skal du føde ditt barn." Følgelig, dersom vi forbyr en kvinne som har født å gå i

---

¹ Skjelbred s.90

² Skjelbred s.52

³ Holck s.39

⁴ Gunnes s.94

kirken, forventer vi hennes straff til skyld. (.....) Gregor moraliserer, med metafysikken underforstått: Hun lider en (almen) straff, som vi ikke må gjøre til en (personlig) skyld.

Meget tidlig overtok oldkirken den jødiske forestillingen om at barselkvinnen hadde å underkaste seg en renselse, og det ser ut til at Østens kirke i århundrene fremover kom til å betrakte dette som en nødvendighet. I Vesten godtok man skikken, men iallfall fra og med Gregor I nektet man å gjøre den til et krav. (.....) De store lovgiverne på 1200-tallet, som Innocens III og Gregor X, fulgte i det samme sporet: Skikken er akseptert, men ikke påbudt. ⁵

Det rituale som har vært i bruk frem til vår tid/ brukes i katolske land dag i den katolske kirke, stammer fra pave Paul V, fra 1614; hvis en mor vil gå i kirken etter at hun har født sitt barn for å takke Gud og for å få en velsignelse av presten, skal hun knele ned ved kirkedøren med et brennende lys i hånden. ⁶ Her mottar presten henne med korskjorte, hvit stola og korkåpe på seg. Han stenker henne med vievann og ber. Deretter blir hun ført inn i kirken ved at presten legger den ytterste delen av sin stola i hennes hånd. Etter at hun slik er blitt ført inn i kirken, kneler hun ved alterringen og takker Gud for den gaven det lille barnet er. Ritualet inneholder altså ikke noe om at kvinnen er uren, seremonien er ment som en takksigelse. Men bruken av røkelse og vievann indikerer at tanken om renselse har ligget bak.

ETTER REFORMASJONEN

Etter reformasjonen var det viktig å luke bort alt som var katolsk. Når det gjaldt innledning av barselkoner vendte man seg særlig mot bruken av lys og vievann, og mot at kvinnene ble stemplet som urene. Det viser at man på tross av utsagnene om at skikken var en takksigelse, har oppfattet den som en renselse. Martin Luther gikk imot at kvinnen var uren etter en fødsel. ⁷ I Martin Luthers bordtaler lovpriser kvinnen som hustru og mor mens det samtidig rakkes ned på munkevesenet og sølibatet. Han ønsket å oppvurdere synet på ekteskapet. Samme klare hensikt har også den første evangeliske biskop over Sjælland, Peder Palladius: *"Tusener av paver, kardinaler, biskoper, munk, nonner og alterprester måtte ikke gifte seg, det var en dårlig ting i deres øyne. Når så du er gråbroder i bryllup? Det ville være som en hund i en badstue. (.....) Og likevel har Gud selv tilordnet og innstiftet ekteskapet, da han gav Adam og Eva til hverandre med sine egne velsignede hender og gjorde ekteskapet hellig og innsatte denne stand i tre av budene på den andre tavlen og av tre vektige grunner, nemlig for å avle barn, fly lastene og være hverandre til hjelp og trøst. Men dette fikk ikke bety noe hos disse folk. Derfor talte de også så skammelig om en dannekvinne når hun lå til sengs før sin kirkegang. Da sa de at hun lå hedning. Det betyr i munkelæren så mye som så, at hun er en hedensk kvinne i sin barselseng og ikke noen kristen kvinne, at hun har med djevelen å gjøre på denne tid og ikke med vår Herre, at hun skal ha lys og vann når hun går til kirke for å lyse og stenke djevelen av seg igjen; ja, døde hun i sin barselseng, da skulle hun svøpes i en grå kappe og et slokket lys skulle bæres inn for henne. (.....) Mangen dannekvinne har klaget over at hun aldri har vært reddere for djevelen enn når hun lå i sin barselseng. Det kommer alt sammen av munkelæren, for det skulle jo bli fullt av munk og nonne og få ektefolk, så djevelen kunne bruke sin svik og sitt spill mot Guds ordning og skikk.* ⁸

---

⁵ Gunnes s.98

⁶ Skjelbred s.55

⁷ Skjelbred s.59

⁸ Støylen 1945 s.124f

Få år etter reformasjonen ble barselkvinnene stilt fritt med hensyn til innledning. Jfr. Kirkeordinansen av 14. juni 1539; kvinnene var ikke lenger under Mose lov og behøvde derfor ikke lenger holde denne loven. Derimot burde hun fortsatt holde seg hjemme en tid etter fødselen slik skikken var, av høviskhet og dyd! Ganske enkelt av hensyn til kvinnen selv! Av omsorg for henne! Hun slapp tungt arbeid etc.

Det varte ikke lenge før kvinnene i Danmark ikke ville la seg innlede. Det kom klage over dette forholdet fra Sjælland. Det kom da en ny forordning noen måneder etter..... (1539)

KATOLSK PRAKSIS I DAG

I den katolske kirke i dag feires fortsatt 2.februar. I Messeboken finner vi liturgien i den delen som omhandler helgendagene. "Overskriften" 2.februar er HERRENS FREMSTILLING I TEMPLET, og det presiseres at det er en fest. Den starter med at folket samles utenfor den kirken som prosesjonen skal gå inn i, alle får hvert sitt lys som ikke er tent, og mens lysene tennes synges det en passende sang. Deretter holder celebranten en liten tale før han velsigner lysene og stenker vievann over dem. Så tar celebranten selv et lys og innleder prosesjonen som går inn i kirken mens inngangssalmen til messen synges. Evangelieteksten som senere leses er Lukas 2.22-40. Hele gudstjenesten avsluttes etter nattverdfeiringen med en bønn om at den Gud som oppfylte Simeons lengsel og lot ham se Kristus, også må gjøre det slik at vi går Herren i møte. Ikke noe i denne gudstjenesten slik den er i dag vektlegger Marias renselse eller fremholder denne som et eksempel til etterfølgelse for dagens barselkvinner.

Jeg henvendte meg til det katolske sokneprestembetet i Bodø og spurte når den katolske kirke her i Norge sluttet med å innlede barselkvinner. Det fikk jeg ikke noe klart svar på. I stedet fikk jeg vite at det i ritualet for barnedåp også er tatt med en spesiell velsignelse av moren mens hun holder barnet i armene, faren og alle de tilstedeværende. Den lyder slik: "Gjennom sin Sønn, født av Jomfru Maria, fyller den allmektige Gud alle kristne mødre med glede, for han lar håpet om det evige liv lyse over deres barn. Han velsigne denne mor som nå takker Gud for sitt barn, og la dem alltid sammen takke og love Gud, i Kristus, vår Herre." ⁹ I tillegg finnes det i Velsignelsesboken forskjellige varianter som kan brukes dersom moren ikke var tilstede ved sitt barns dåp.

VÅR PRAKSIS I DAG

Skikken med mødres kirkegang eller kyndelsmesse eksisterer så vidt jeg vet ikke lenger i Norge. Derfor er de ikke lenger å finne i våre liturgiske bøker. Vi har ikke lenger noe som ivaretar dette aspektet. Den katolske kirke knytter takken og velsignelsen til dåpen. Det står vi igjen med en dåpsformaning fra katekismen. Det nærmeste vi kommer undring og takk over livets mysterium, er om vi velger Svein Ellingsens dåpssalme NOS 618; Fylt av glede over livets under / med et nyfødt barn i våre hender / Kommer vi til deg som gav oss livet.

---

⁹ Messeboken s.553

GJØR VI STRAFF TIL SYND?

1.Mosebok 3.16: "Stor vil jeg gjøre din møye så ofte som du er med barn; med smerte skal du føde. Din lyst skal stå til din mann, og han skal råde over deg."

Fordi kvinnen ifølge folketroen var uren etter fødselen, kan skikkene fra den katolske tiden med røkelse og lys ha holdt seg lengre og bedre enn vi liker å tro! Spesielt godt får vi illustrert dette ved å se på spørsmålet om hvor kvinner som døde i barsel skulle gravlegges - og på hvilken måte det kunne foregå. I historisk tidsskrift (nr.54, s.89-99, Oslo 1975), har Erik Gunnes redegjort for hvordan dette ble behandlet i katolsk tid:

At kvinnen var en "hedning" etter fødselen skapte store problemer dersom hun døde i barselseng. Ifølge Kirken skulle hun da ikke tillates å komme i viet jord. Likevel vet vi at dette ble lempet på rundt om i bygdene, selv om det bare ble en plass i en avsides krok av kirkegården." ¹⁰ La oss derfor gripe litt fatt i det siste han hevder om gravplass for en kvinne som døde i barsel. Det, er drøftet av Erik Gunnes i historisk tidsskrift. Problemstillingen som drøftes er: "Kan kvinner som er døde i barsel, føres til kirke som andre lik?"

Et sentralt dokument i vår middelalderhistorie heter CANONES NIDROSIENSES.

Cn.Nidr. 9 §2 lyder: "Kvinner som dør i barsel før de har født, skal ikke desto mindre begraves på kirkegården. For her er det ikke noen synd som har skylden, men naturen."

Av annet europeisk materiale kan vi trekke frem en canon fra synoden i Rouen 1074:

"Svagre kvinner eller barselkvinner som dør, skal en ikke nekte begravelsesseremonier eller gravsted (på kirkegården)." Vi finner også en tilsvarende bestemmelse i Frostatingslovens kristenrett (F II 15 in fine).

"Kardinal Humbert, som ekskommuniserte patriarken og dermed etablerte det endelige skisma mellom Byzans og Roma, regnet nemlig opp, blant de graverende villfarelser som Byzans gjorde seg skyldig i, også denne: At man der forbyr kvinner som befinner seg i dødsfare under sin menstruasjonsperiode eller under fødsel, å motta sakramentet. (...) Mon det kan tenkes at en byzantisk "rigorisme" har gjort seg gjeldende i Norge på dette punkt? (....) Det er to forestillinger som møtes i vår canon: Dels er det tankes om at den menstruerende kvinne og barselkvinnen er uren, dels er det forestillingen om at det ufødte og derfor også udøpte barn er hedning, og ikke må komme i viet jord. Begge er urgamle ideer, den første langt eldre enn kristendommen.

Honorius Augustodunensis (en populær forfatter fra tidlig 1100-tall) representerer tydeligvis en almann oppfatning, når han hevder at folk som er flat for voldshånd og skal begraves, ikke må føres til kirke, av frykt for at blodet av den drepte skal besudle kirkegulvet. Og noen, sier han så videre, mener at kvinner døde i barsel heller ikke får føres til kirken, av samme grunn. (En må huske at bisettelse fulgte nesten umiddelbart etter dødsfallet, og at de døde vanligvis ikke ble begravd i kiste.) "Men dette er likevel tillatt," mener Honorius. Sicard av Cremona (slutten av 1100-tallet) ..... sier at Obsequiae (de seremonier som hører til) får feires, men utenfor kirken. Dog skal disse kvinner få begraves på kirkegården, spesifiserer han uttrykkelig. Men han tilføyer: dersom de dør før barnet er født, skal barnet skjæres ut og begraves utenfor kirkegården. (.....)

Som en kontrast til dette, har vi så igjen den første evangeliske biskop Palladius vegledning, hvor han skriver noen trøstens ord til kvinnen i tilfelle hun skulle dø i sin barselseng. Da er hun er martyr for Gud i himmelen og får større lønn av Guds miskunn og nåde i himmelen

---

¹⁰ Holck s.39

enn om hun ellers døde utenom sin barselseng. Dør hun der later hun sitt liv for sin livsfrukt på sin vis, som var Herre Jesus lot sitt for alle våre synders skyld.¹¹

En provinsialsynode i Köln 1281 og en synode i Liege i 1287 tar også stilling til dette spørsmålet. (.....) Nettopp på denne tiden, i 1280-årene, skrev Guillaume Durand, biskop av Mende i Sør-Frankrike, på sitt *Rationale Divinorum Officiorum*, en håndbok i liturgi som skulle bli senmiddelaldrens mest utbredte kirkelige oppslagsbok. Durand tok også stilling til problemet. Her bygde han i vid utstrekning på den eldre håndboken, Sicards *Mitrale*. Men han har ett avvik. Han nekter å godta Sicards avvisning av barselkvinnens lik fra kirken, og med den samme begrunnelsen som synoden i Liege: - "fordi vi ikke må gjøre en straff til en synd". (...) Til tross for de kirkelige garantier ser det ut til at man ikke har kjent seg trygg på den døde barselkvinnen. Vi har dokumentert eksempler fra Sverige på at den samme mistroen har holdt seg helt til våre dager (Lizzie Carlsson: "Jag giver dig min dotter." Sth.1972) (.....) Denne frykten for barselkvinnen har tvunget seg inn på kirken, og skapt en ny ritus. Man ikke bare førte den døde til kirken, men man laget en egen variant av barselkvinnens innledning for henne. Ved siden av det Carlsson skriver fra Sverige, har vi Palladius som hentyder klart til den i Danmark og i Norge / Island har vi biskop Arne Torlakssons statutter fra 1269: "Dersom en kone som har fått barn med bonden sin, dør før hun blir leid i kirke, da skal en kone leies (i kirken) foran liket hennes, med brennende vokshjerte." (...) Det hele gjør det imidlertid fullstendig klart at døde barselkoner har vært et problem for folketroen.

Den liturgiske utviklingen i århundrene etter reformasjonen var preget av / motivert ut fra behovet for å rense bort alle magiske handlinger. Alt som var katolsk (eller papistisk) ble bekjempet; slik som brukes av vievann og lys.

Vi skal nå se på hva våre liturgiske bøker etter reformasjonen sier om hvorledes man skal undervise barselkvinnen og om mødres kirkegang.

KIRKEORDINANSEN av 1537 har et eget kapittel (XIV) om hvorledes jordmødre skulle undervises. Der står det at man skal ha ærlige og gudfryktige jordmødre. Disse skal skikke seg slik med barselkvinnene at den kan trøste dem og formane dem til takksigelse, først for Guds velsignelse som er livets frukt (noe som ikke vederfares alle kvinner) og dernest fordi Gud selv er nærværende med sin hjelp og bistand. Videre må de forstå at den smerte de lider ved fødselen, er det kår som er pålagt dem av Gud i 1.Mosebok 3, men som med Guds hjelp snart skal vendes om til en stor glede.

Neste kapittel (XV) omhandler så hvordan man skal undervise barselkvinner. Jeg siterer: "Thi saadanne Barnemødre ere de rette GUDs Redskaff hannem til en hederlig Brug oc derfor dissmeere affholdene hos GUD som de ere nermer til at føde." (s.59) Videre følger forslag til en bønn kvinnen kan bruke før fødselen for å overgi barnet til Gud og en forsikring om at selv om barnet skulle dø før fødselen, er det ikke fortapt. Kvinnen selv behøver heller ikke frykte. Kapitlet avsluttes med en henvisning til den gamle (katolske) skikken med innledning: Selv om kvinnene nå ikke lenger trenger å følge Moseloven og la seg innlede etter fødselen, må de følge sedvanen og holde seg hjemme. Om ikke så av skrøpelighetshensyn, så da av høflighetshensyn for at de ikke skal være til forargelse eller ondt eksempel.

---

¹¹ Støylen s.120

Peder Palladius, den første evangeliske biskop over Sjælland, skrev trolig i 1540 eller 1541 en visitasbok til hjelp for en embetsbror ved hans tiltredelse. Jeg har lest K. Støylens oversettelse av denne boken fra 1945. I forordet skriver Støylen om betydningen av denne visitasboken: "Dernest ser vi reformasjonsarbeidet som et veldig nybrottsarbeid i folkelivet og kulturlivet. Kirken skulle ut i folket og inn i hjemmene. Med bibel, bønn og salmesang bygdes den lutherske kirke i kristne hjem og omformet folkets liv." (s.15)

Jeg gir ordet til Peder Palladius: *Men når hun står foran denne kirkedøren, da skal sognepresten si til dere alle sammen: Gode kristne! Her er vår kjære søster kommet til denne kirkedøren i dag etter at hun har født sitt barn; derfor vil vi alle takke Gud for hennes skyld, at hun er kommet vel igjennom med sitt livs frukt og vi vil falle på våre kne og legge våre hender sammen og be et Fadervår for henne, så hun må få oppdrage sine barn i gudsfrykt og ærlighet,.. (...) Så sier han da til henne: Min kjære søster! Kom nå inn igjen etter at du har født ditt barn, til denne prekestol, til font og alter og gjør alle de gjerninger som sømmer seg en kristen kvinne å gjøre her innenfor denne kirkedøren! Vår Herre Jesus sende sin nåde over deg, over din mann og dine barn og alt det du har kjært til evig tid! Amen.*

Slik skal kirkegangen være til nytte og gagn, og derfor skal sognepresten lede en dannekvinne til kirken etter at hun har fått barn."¹²

Desverre ble visitasboken til Palladius aldri utgitt mens han levde. Den ble snarere "glemt" til den ble utgitt i 1867.

Den neste liturgiske boken vi fikk, var DANMARKS OG NORGES KIRKERITUALE av 1685. Tredje kapittel har overskriften: Om Barsel-Qvinder, Jordemødre, og Qvindernes Kirkegang efter deres Barselseng.

1.artikkel handler om barselkvinner. Her står det at prestene skal undervise kvinnene og formane dem om at med takknemlighet erkjenner den velsignelse som Gud har nedlagt hos dem. Og selv om de må føde med smerte på grunn av syndefallet, så behager de likevel Gud når de utfører sitt kall; nemlig å føde barn. Hvis moren dør under fødselen, da vet hun at hun er død i sitt kall og at hun ved at hun har utåndet under sitt arbeid, skal bli salig gjennom det. Så følger 2. artikkel om jordmødre, før 3. artikkel om kvinnenens kirkegang etter deres barselseng.

Barselkvinner skal etter fødselen holde seg inne noen uker, og så skal de innledes av presten. det skal ikke skje fordi de er mer syndige eller urene enn andre mennesker - for ved Det nye testamente er de befridd fra den jødiske renselsen - men det skal skje fordi det er høvisk og ærbart og for at de ikke skulle være til forargelse eller dårlig eksempel. Ugifte kvinner skal også holde deg hjemme noen uker, men de blir ikke innledet av presten og får heller ikke ha noe følge med seg når de kommer til kirken.

De som skal innledes må melde seg for presten dagen i forveien og bli innført i protokollen. Den dagen innledelsen skal finne sted skal kvinnen så komme betimelig til kirken sammen med sitt kvinnefølge og vente i våpenhuset eller ved kirkedøren til presten kommer til henne. Han vil så stå innenfor døren, mens hun må stå utenfor mens han holder en kort tale for henne og minner henne om å være takknemlig mot Gud som har hjulpet henne ut av den nød hun var i og gitt henne glede. Heretter må hun sørge for å oppdra sitt barn i sann gudsfrykt og

---

¹² Støylen s.134f

selv gå foran med et godt kristelig eksempel. Så ønsker han henne lykke og velsignelse og går fra henne. Kvinnen går så sammen med sitt følge inn i kirken til den plass hun pleier å sitte på og deltar i gudstjenesten. Etter prekenen går hun så sammen med sitt følge og ofrer det de selv ville og "bedst kunne avstedkomme."

Videre følger så en ferdig formulert formaningsstale presten kan benytte. Jeg vil sitere begynnelsen for å vise grunntonen i talen:

"Indledelsens Maade kan være saaledes:

Elskelige Guds Barn, I er i Dag opgangen til dette Guds Huus, som en glad og velsignet Moder, at love Eders Gud for den store Naade, som han udi Eders ustandne Barselseng haver bevist Eder, at han ikke alleneste haver givet Eder Styrke til at bære Eders Livs Byrde til den rette Tid; men endog nu saa mildeligen forløst Eder derfra, og velsignet Eder med en deilig og velskabt liden Søn (Datter), og som han i Fødselen har gjort hannem (hende) en Arving til Eder, saa har han og strax berefter ved Igjenfødselen lovtaget hannem(hende) til de Helliges Arvedeel i Hinnelen; thi skal I nu erindre Eder tvende Ting, som I skal vel agte i denne Eders Kirkegang:

- 1. Hvad Ederes Pligt er mod Gud for saadan beteed Naade.*
- 2. Hvad den er imod Eders Barn."*

Første del av talen er oppfordring til den gudfryktige mor om at hun må bære barnet frem for Gud, sin Skaper. Gud er vår Skaper, og alle mennesker må bekjenne med David: "Herre, du skjulte meg i mors liv," Salme 139,19. Det er en Guds velsignelse når en kvinne føder; ellers hadde hun aldri blitt mor, og han har velsignet henne med legemets velsignelse når hun er en glad mor. Med takksigelse bør hun ta imot denne Guds gave og i dag og hver dag bære til Herren hans egen gave med lovprisning og takk.

Andre del av talen tar for seg den plikt moren har til ikke bare å sørge for barnets legemlige føde, men også for den sjelelige føden. Når moren legger barnet til brystet, må hun ikke glemme også å gi barnet den melk som Peter taler om i 1.Pet.2,2. Videre må hun hver morgen og kveld be for barnet og beflitte seg på det i barndommen "vandrer sine veier ustraffelig for Herren," Salme 119,9. I tillegg til å oppdra barnet i gudfryktighet, skal hun vokte seg vel for å i ord eller gjerning bli til forargelse for barnet, for Kristus sier: "Ve den som forførelsen kommer fra," Matt.18,7. Til slutt minnes hun om at "Dersom hun elsker Gud og holder hans bud, da vil han vise sin miskunn mot barn og barnebarn i mange tusen ledd," 2.Mosebok 20, 1.5.6. Så ber de Fader Vår sammen.

Etter bønnen sier presten: *"Gaaer ind med Fred i Guds Menighed og offrer Eders Gud Lov og Tak, som har gjort saa vel imod Eder, han fremdels styrke Eder til Sjøl og Legeme, og lade denne Eders Indgang nu og altid være velsignet for hans Ansigt, Amen."*

Hvis barnet er dødt før eller etter fødselen, før eller etter dåpen, eller hvis barnet eller moren selv er syk / svak, må presten tilpasse talen sin. Også denne er ferdig formulert. jeg velger igjen å sitere begynnelsen: *"Elskelige Guds Barn, I er maaske med megen Suk og Klage i Dag opgangen til dette Guds Huus efter denne Eders ustandne, haarde og besværlige Barselseng, som en bedrøvet Moder, der savner sit Barn, Luc. 2.v.43. Men I skal gaae med Tak ind i Guds Huus; thi enddog I maa være soorigfuld i Eders hjerte, fordi Gud har borttaget Eders Barn fra Eder, saa bør I dog at betænke, at Gud tog intet, uden det han tilforn gav Eder, og hvad kan I da andet sige til denne Guds Gjerning? end det Job, den ulyksalige Fader sagde, der alle hans Børn vare omkomne: Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet, Job 1.v.21. Har I end haft Umag og Smerte for Eders Barn, saa at Eders Lænder gjorde Eder Vee formedelst Eders Barnefødsel, saa vider dog, at det var Gud, som lod den Frugt vore hos Eder, at I ikke skulle regnes iblandt de Ufrugtsommelige, og han gav*

*Eder Kraft til at føde, der det var fuldkommen til Fødselen, hvor ellers ingen Kraft hadde været **2 Reg. 19.v.3.** Ville I da vredes over det, som I aldrig var en Herre over, og Gud selv haver den største Ret til, **Jon. 4.v.9.10.** Skremmer I Eder, at Gud har gjort Eders Arbeide og Eders Haab tilintet, der I med Sisserås Moder ventede et levende Barn, og see! dets Liv var borte, I ventede Glæde, **Jud. 16.v.21.**, og see der var Sorrig, **Jer. 8.v.15.** Saa tænker dog ikke, at Eders Haab er derfor plat ude, og I skal ikke desmindre være af lige Frimodighed med Job, der Nøden var haardest over hannem: Vil Herren end slaae mig ihjel, saa vil jeg dog haabe paa hannem, **Job 13.v.15.**"*

Talen fortsetter med trøst til den som har mistet barnet sitt før det var døpt. Gud er ikke avhengig av dåpen og slike salighetsmidler. Han frelser uten midler så vel som ved midler. For riktig å bevise dette regnes det opp menge fra Det gamle testamente som er døde. Hvem vil si at de ikke er salige? "Hold dere til Guds løfter som er gitt dere og deres barn. Det Gud før sa til Abraham, det har han også sagt til alle troende: Jeg vil være din Gud og din ætts Gud," 1.Mosebok 17,7. Trøst hentes det også fra Jesu ord i Matt.18,18 og 19,14 om at den Far vi har i himlen ikke vil at noen av de små skal fortapes, for himmelriket er deres. Spørsmålet om funksjonshemmede barn blir også berørt: " *Der kommer sommetider en af Moders-Liv som mangler noget paa sine Lemmer, som den Blinde, **Joh. 9.v.1.**, den Lamme, **Act. 3.v.2.**, sommetider en, som har for mange Lemmer, som den lange Mand, der havde sex Fingre paa hver Haand og sex Tæer paa hver Fod, **2 Sam. 21.v.20.**, sommetider kommer og et dødt Menneske frem, som har intet Liv af Moders Liv; men hvo ville derfor trætte med sin Skaber og sige til Herren; hvad gjorde du? thi Vee den, som siger til en Fader: Hvad avlede du? og til en Moder: Hvad fødte du? **Es. 45.v.9.10.** (...) Lægger Christi Ord vel paa Hjerte, som han sagde til Pharisæerne, der spurgte om det Menneske, som var blind født af Moders Liv, af hverken han, eller hans Forældre havde syndet dertil, men at Guds Gjerning skulle blive aabenbaret paa hannem, **Joh. 9.v.3.**, og trøster Eder ved Pauli Ord, at alting skal tjene Eder til Gode, om I ellers frygter og elsker Gud, **Rom. 8.v.28.** Lad være Eders Barn var svagt i Fødselen, det er dog saligt ved Igjenfødselen, og skal ærefuldgjøres ved Opstandelsen, hvor ingen Rynke eller Smitte skal sees mere, **Eph.5.v.27.** Thi det, som saaes i Forkrænkelighed, skal opstaae i Uforkrænkelighed, Kraft og Herlighed, **1 Kor. 15.v.42.43.**"*

Hvis barnet er dødt, så oppfordres moren til å tenke på at det er hos sin og vår alles Far i himmelen. Savner hun å ha det på fanget, skal hun glede seg over at barnet hviler i Abrahams fang. Selv om barnet er dødt for oss, lever det i evig fryd og glede der hvor intet ondt skal røre det. Barnet er der hvor Jesus er og nyter hans salighet. Det skal kvinnen være tilfreds med og gå inn i Guds hus med lov og takk, styrke sin sjel i Gud og prise hans navn som gjør allting såre vel. Gjør hun det, så skal Guds velsignelse hvile over henne. Etter talen ber presten Fader Vår for henne og sier til slutt: "Gud styrke Eder med sin Aand, og lade Eder hver Dag see og smage, hvor sød Herren monne være!"

FORORDNET ALTER-BOG UDI DANNEMARK OG NORGE, utgitt i København 1783 har ingen ting med om barselkvinner eller mødres kirkegang.

I 1889 FIKK VI ALTERBOG FOR DEN NORSKE KIRKE.

Det har nå foregått en stor uro blant folk om skikken med innledning av barselkvinner. Se "kirkehistorien" nedenfor og tradisjonsmaterialet. Nå er vegledningen til presten betraktelig redusert. Vi finner den under kapittel K.: Mødres Kirkegang

Fortsatt er det bare gifte kvinner som omfattes av ordningen. Den som skal innledes skal i betimelig tid møte i våpenhuset eller i sakristiet (avhengig av lokal sedvane) sammen med sitt følge. Før inngangsbønnen eller under en av salmene før prekenen kommer så presten til henne og holder en kort tale hvor han minner henne om å takke Gud som har hjulpet henne i sin trengsel og gitt henne glede over at et menneske er født. Men enda mer skal hun glede seg over at gjenfødselsens bad er beredt for barnet hennes. deretter formaner han henne til å vise sin takknemlighet ved å oppdra barnet i Herrens sanne frykt. Når talen er ferdig sier han: "Gaa ind med Fred i Guds Menighed og tak Herren din Gud, som har gjort vel imod dig. Han styrke dig fremdeles til Sjæl og Legeme og lade din Indgang nu og altid være velsignet for Hans Nafvn! Amen.!"

Siden går kvinnen med sitt følge inn i kirken til sin plass. Offeringen skal skje slik den lokale sedvanen er. Hvis barnet er dødt - kanskje også uten at det ble døpt - skal presten tilpasse talen sin etter det og minne den bedrøvede moren om Jobs takksigelse: "Herren gav, Herren tok, Herrens navn være lovet! og om Kristi ord i Matt.18,14 og 19,14: Det er ikke deres Fars vilje, som er i himlene, at en af disse små skal fortapes. For himmelriket hører sådanne til."

ALTERBOKEN AV 1920 har også med et kapittel K, om Mødres kirkegang. Vegledningen for presten og de avsluttende tilsigelsesordene er her de samme som i alterboken av 1889, men med enkelte språklige endringer. Den eneste innholdsmessige endringen, er at det ikke står noe om offeringen. det henger sammen med at prestene kom over på fast lønn i 1897.

GUDSTJENESTEBOKEN for Den norske kirke som kom i 1992, har ikke med noe om denne ordningen.

De kirkelige bøkene sier ikke noe om at kvinnen var uren. Alt jeg har funnet er takken til Gud og gleden står i fokus!

OFRINGEN

Ofringen under gudstjenesten var forbundet med fest og glede. Ingen som hadde sorg på grunn av dødsfall tok del i den. De betalte presten i kirkedøren.¹³ Følgekonene hjalp kirkegangskonen med å klare den utgiften. Ofringen fant sted under verset etter prekenen. Hvis det var dåp i gudstjenesten, fant ofringen sted etter dåpen samtidig med at fadderne ofret. Presten hadde rett til å kreve penger for en del tjenester som en del av sin lønn. De katolske prestene hadde fått sitt levebrød av kirken som eide gods og landeiendommer og av det de fikk i offergaver. Den protestantiske kirken måtte også ty til offer for å lønne sine prester. ved de kirkelige seremonier kunne presten kreve offer for utført tjeneste. I 1539 var avgiften ved innledning satt til et halvt pund smør dersom mannen eide så mye som seks kyr eller mer.¹⁴ For de andre var det fire skilling. I 1589 gikk avgiften ned til to skilling. Kirkerituale av 1685 fastsatte ad de skulle ofre "hvad de selv ville og best kunde afstedkomme."

Liturgi er folketjeneste; folket kommer frem for Gud. Jesus Kristus har åpnet vegen for oss slik at vi kan bære frem oss selv, våre bønner, vår bekjennesle og vår lovsang til Gud. Liturgien er en livstolkning. Den gir hjelp til å leve. Gjennom liturgien får vi mennesker dele livet vårt med Gud. Vi får dekket våre grunnleggende behov for å oppleve tilgivelse og

---

¹³ Fæhn 1956 s.265

¹⁴ Skjelbred s.68

akseptasjon. Liturgi er derfor ikke noe som skal høres eller betraktes, en opplevelse som skal nyttes som annen underholdning. Liturgien er til for kirkens skyld og for Kristi skyld, ikke bare innenfor kirkens murer, men også i kristnes hverdag.¹⁵ Liturgien er et fellesskap mellom Gud og menigheten, hvor vi kan takke og ære Gud og hvor han får tjene oss. Derfor er liturgien en hjelp for oss til å relatere våre liv til Gud. Liturgen er en tjener.

Jeg nevnte behovet for å oppleve tilgivelse, akseptasjon,..... Derfor gir folkeminnevitenskapen oss verdifullt materiale til å forstå hvordan denne liturgiske ordningen har blitt forstått / mottatt. Vi har sett på det bibelske materialet. Uten dette materialet ville nok denne liturgiske ordningen aldri eksistert. Men ordningen skapte også behov for egnede salmer. Jeg har her valgt å hente inn den eneste salmen som står i LANDSTADS REVIDERTS SALMEBOK under overskriften MØDRES KIRKEGANG: (719)

Til ditt hus med takkesang Kommer jeg, min Gud, tilbake,
Holder glad min kirkegang, Du i nåde mot mig tage!
Hellige min sjel og ånd, Du som har mitt liv i hånd!

Jesus, på ditt ord jeg vil Som Maria stille høre;
Legg nu også kraften til, At jeg må derefter gjøre,
Og i minne have vel Hvad der er den gode del!

Vend, o Herre, hit din gang, Hellige min moderglede;
Se til barnet på mitt fang, Du som elsker så de spede,
Du som selv har sped og arm Ligget ved en moders barm!

Gi jeg alltid frisk og tro Dig, o Herre, kunde tjene!
Kom, velsigne brød og bo Og din dyre fred forlene!
Gjør mitt hus all tiden om Til din egen helligdom!

Det viser seg at denne salmen også står i LANDSTADS FØRSTE SALMEBOK (585), men da med et vers mer:

Til dit Hus med Takkesang Kommer jeg, min Gud, tilbage
Holder glad min Kirkegang, Du i Naade mig modtage,
Hellige min Sjæl og Aand Du, som har mit Liv i Haand!

Jesu, paa dit Ord jeg vil, Som Maria stille høre,
Giv velsignelse dertil, At jeg maa derefter gjøre,
Have og i Minde vel Hvad her er den gode Deel!

*Siden frisk og glad jeg kan, Ogsaa husets omsorg bære,
Takke dig, min Frelsermand, For de mange Gaver kjære;
Glæden dog i dig er bedst, Vær hos mig en daglig Gjest!*

Vend, o Jesu, hid din Gang, Hellige min Moderglæde,
Se til Barnet paa mit Fang, Du som elsker saa de Spæde,
Du som selv har spæd og arm Ligget ved din Moders Barm!

Giv, jeg altid huld og tro Dig, o Herre, kunde tjene!

---

¹⁵ Bjørdal I Tro og tilbedelse, s.49

Kom, velsigne Brød og Bo, Og din søde Fred forlene!
Gjør mit Hus al Tiden om Til din egen Helligdom!

Hvorfor er nettopp det tredje verset fjernet? Hva uttrykker det verset? Er det en for spesifikk kvinneerfaring til at det kunne bli stående?

I motsetning til Kirkeordinansen av 1539 som gjorde innledelsen frivillig, fastslo Kirkeritualet og Norsk Lov at hvor hittil hadde vært skikk, skulle alle ektekvinner innledes i kirken av presten 5-6 uker etter at barnet var født.

Ved Synoden i Stavanger Aar 1573, sammenkaldt af Mag. Jørgen Erichsson, blev det bestemt om Barselkoners Kirkegang: "Skal og ingen Quinde herefter tilstedes at indledes (nemlig i Kirken efter sin Nedkomst) med Lys, som en gammel papistisk Sedvane været haver". "Ydermere efterdi her berettet er, hvorledes nogle Quinder efter deres Barnefødsel, naar de ere indledede i Kirken ikke strax ville søge deres egne Stole, men heden holde dennem for et afgudisk Alter den Dag, da skal Sognepræsten flitteligen paamine dennem og have opseende med at det ikke sker. Og hvilken Quinde ikke vil Saadant afstaa, skal trues med den christne Kirkes Band, thi hun er jo en afgudiske Menneske." "Dernæst efterdi saa nogen Steder haver været tilsted, at naar nogen Barselquinde døde enten udi sin Barselseng eller førend hun lod sig bete i den christne Kirke efter sin Barnefødsel, at nu en anden Quinde skulde iføres den Dødes Klæder og ledes ind i Kirken i hendes Sted, da have vi herom elmindelig saa samtykt, at ingen Sogepreest udi sit Præstegjeld ved sit Kalds Fortabelse herefter skal det tilstede"¹⁶

I Aaret 1573 blev det paa en Synode i Stavanger bestemt "at Sognepræsterne skulle dennem (Barselquinder) tilholde efter deres Barnefødsel at holde sig hjemme ved 6 Ugers Tid baade for Skrøbeligheds- og Erligheds Skyld, paa det at de Ingen skulde være til Forargelse eller ondt Exempel som mangestund skeet er."

(A. Faye, 1859: Mag. Jørgen Erichsson, den tredje evangeliske Superintendent i Stavanger stift. Theologisk Tidsskrift for den evangelisk-lutherske Kirke i Norge. II Chra.)

"Om Barselquinder have vi endrægtelig saa handlet at Sognepræsterne skulle dennem tilholde efter deres Barnefødsel at holde sig hjemme ved 6 Ugers Tid baade for Skrøbeligheds og Erligheds Skyld,..... Løsequinder skulle ikke gjøres af Præsterne den Tjeneste, naar de gaa i Kirke som Dannequinder sker; men efterdi der findes mange saadanne, som for herdit ere og mener ingen Skilsmisse mellem dem og Dannequinde at være, skulle de obenbarlige staa paa Skrift for Kirkedøren, den menige Mand paahørendes andre Retzell.

Dernæst efterdi saa nogen Steder haver været tilsted, at naar nogen Barselquinde døde enten udi sin Barselseng eller førend hun lod sig bete i den christne Kirke efter sin Barnefødsel, at nu en anden Quinde skulde iføres den Dødes Klæder og ledes ind i Kirken i hendes Sted, da have vi herom almindelig saa samtykt, at ingen Sognepreest udi sit Præstegjeld ved sit Kalds Fortabelse herefter skal det tilstede."

Vi skal her legge merke til dette med æresbevisning. Retten til å innledes var forbeholdt "ærbare ægtegifte" hustruer. "Løse qvinder" dvs. horer hadde ikke denne muligheten. Det å bli innledet i kirken igjen etter en fødsel var fra Middelalderen av ikke en plikt, men en frivillig ordning. Derfor finner vi heller ikke denne ordningen i de tre bevarte liturgiske bøkene fra vårt eget land.

---

¹⁶ Theol.Tidssk.II, 248

Biskopene behandlet denne skikken i 1604. I utkastet til alterboken legger ordningen stor vekt på takken til Gud for at han har bevart kvinnen gjennom forløsningen, og videre plikten til å ha omsorg for barnet og oppdra det i "gudsfrykt" / legge det frem for Gud i bønn flere ganger daglig. Kirkeordinansen vi fikk i 1607 følger imidlertid den danske ordinansen.

I kirkeritualet av 1685 er innledelsen av barselkvinnen så blitt en egen ordning. Dette kirkeritualet fører til at der hvor det "hidintil haver været brugeligt", blir denne skikken nå obligatorisk. Men ikke lenge etter at ritualet var tatt i bruk (29.09.1688) kom det (13.11.s.å.) et reskript til Sjællands biskop som bestemmer at "Kongens Livgarde til Hest.....deres Qvinder maae være befriede for at lade sig af Præsterne i Kirken indlede."¹⁷

Dette er vel verdt å merke seg. I "reformasjonsårhundret" ble det lagt stor vekt på at bare ærbare kvinner skulle innledes. Det var en ære - noe positivt som kvinnene gjerne ville ta del i. Nå fører dette reskriptet til at nettopp de ærbare kvinner øverst på den sosiale rangstigen fraber seg denne skikken.

* (Ved Reskript af 8de Novbr.1748 ere alle de, hvis Mænd have nogen Character, som i Rangordningen nævnes, fritagne for Indledning. Med Hensyn til alle andre Ægte-Qvinders Kirkegang bestemmer Reskript af 22de Novbr.1754: "Alle Barselkoner i Almindelighed, være sig af Borger - eller Bonde-Standen, i begge Rigerne Danmark og Norge, maae herefter være befriet for at lade sig ved deres holdende Kirkegang introducere af Præsten; men i den Sted befales og fastsættes, at, naar en Barselkone holder sin Kirkegang, skal Præsten paa de Steder, hvor Intoduction har været brugelig, imod Enden af Prædiken give Menigheden saadant tilkjende, og tilføie en kort Formaning og Ønske over Kirkegangskonon, hvorefter Kirkegangskonon, naar Prædiken er til Ende, med sit sædvenlige efter Loven tilladte Følgestab, skal gaae op at offre, som sædvanlig, med mindre Præsten vil være fornøiet med, at Offeret sendes ham i Huset, som paa nogle Steder skal være i Brug. Men saafremt en eller anden Kone hellere skulde ville vedblive den gamle Skik, at lade sig af Præsten introducere i Kirken, da skal Præsten føie hende herudi.") Kirkeritualet av 1685

Utover i 1700-årene begynte så denne eldgamle og i en lang periode frivillige skikken å avta, og ikke uventet var det byene som ledet an i denne utviklingen. Så i 1748 (8.11) kom det et nytt reskript som slo fast at "Alle de Fruer, hvis Mænd have nogen Character, som i Rang-Forordningen nævnes, maae være aldeles befriede for at lade sig introducere". Og allerede i 1754 ble denne skikken opphevet for alle uansett sosial status. I stedet skulle presten etter prekenen nevne kvinnens navn og føye til en formaning og et kort ønske over henne. Almuen satte ikke særlig pris på den nye form for innledning. Det ble betraktet som "en slags Vanære, at deres Navne saaledes skulle nevnes offentlig". - Dette problem tok biskop Irgens opp for Bergens vedkommende allerede i 1788..... Han påla derfor prestene å gjøre hva de kunne for å bevare den gamle og oppbyggelige skikk, og ga også detaljerte regler for hvordan innledelsen best kunne foregå etter reskriptet av 1754.¹⁸ Hvis noen fortsatt ville la seg innlede, skulle presten føye henne i det. Etter forestilling fra General-kirkeinspeksjonskollegiet ble det derfor i 1754 bestemt at den gamle og helsefarlige innledelsesmåte i kirkedøren skulle avskaffes. De skulle heretter "innledes" ved at presten "imod Enden af Prædiken give Menigheden saadant tilkjende og tilføie en kort Formaning og

---

¹⁷ Fæhn 1994, s.119

¹⁸ Fæhn 1956 s.256

Ønske over Kirkegangskonen"; etter prekenen skulle hun som før ofre sammen med sitt følge.¹⁹

I 1791 spurte Treschow om noen av prestene hadde forslag til forbedrelse. Det hadde vært en stor nedgang gjennom 1700-tallet. Mange ville beholde den gamle skikken, men en del foreslo at handlingen skulle flyttes fra den trekkfulle kirkedøren til sakristiet, skriftestolen eller en annen innelukket stol i kirken²⁰ og kanskje heller forrettes før gudstjenesten begynte. Den gamle innledelsesmåte var god og oppbyggelig, og almuen satte pris på den. Dessuten gjorde det dypt inntrykk på konene, når presten oppmuntret dem til takknemlighet eller dvelte ved viktige sider av barnets oppdragelse. Man fikk heller ikke glemme den økonomiske side av saken: offeret på alteret. De fleste steder fant innledelsen sted under salmen "Alleneste Gud" og forlenget ikke gudstjenesten.

Som et moment mot denne skikken nevnes også lengden på søndagens gudstjeneste. I 1806 fortalte sogneprest Lund i Egersund at han en søndag foruten preken og brudevielse hadde holdt åtte skriftestaler, betjent 340 kommunikanter, døpt elleve barn og innledet tretten inngangskoner!²¹ Andre steder, f.eks. i Kristiansand fant innledelsen sted på hverdager kl.10.00 og i Trondheim tirsdager og torsdager kl.10.00.

Likevel var skikken fortsatt så utbredt mot slutten av 1880-årene at alterboken av 1889 tok med en enkel ordning. Den samme ordning ble stor sett uendret med også i alterboken av 1920.

Her ser vi at ble tatt hensyn til barselkvinnens helse; det var trekkfullt. "Skiønt Bonde-Koner, de eeneste som her i Stiftet lade sig indlæse, hverken ere saa kielne eller saa halvnøgne, som Damer af Nutidens Middelstand." Ved sin kirkegang var nemlig konene alltid i sin beste stas, og det betød å ha på seg mest mulig klær for riktig å vise hele sin garderobe; og "en Bondekone, der holde sin Kirkegang, seer ud som en Cylinder af 3 à 4 Fods Diameter. En usigelig Hob Trøier, Skiorter, Livstykker, Tørklæder etc. ere dyngede paa hinanden. Hun er den Dag, om nogensinde ellers, frie for Forkiølse."²²

Jeg tror det er viktig å ha helseaspektet i minne hele tiden. Svært mange kvinner døde i barselseng. Det var ingen selvfølge at verken mor eller langt mindre barn skulle overleve og / eller bevare helsen!

Mange ønsket å beholde den gamle ordningen. Som en av grunnene ble det anført at konen i virkeligheten ble behandlet på fyrstelig vis, for ellers var det bare kongelige personer som presten mottok ved kirkedøren. - Og dette var jo faktisk sant!

Omsorgen for kvinnens ve og vel og solidaritet mellom kvinner viser også Peder Palladius:

Alle menn vet godt, og alle kvinner føler det like godt, og alle lærde og leger sier det samme, at ingen kvinne kan komme til sin fulle førlighet igjen etter at hun har født barn før seks eller syv ukers tid. (.....) En dannemann skal da vite å holde seg i skinnen så lenge og ha sengen sin for seg selv og la sin fattige hustru ligge med barnet sitt om det lever, eller for seg selv om det er dødt. (.....) Derfor er altså en dannekvinne inne før sin

---

¹⁹ Fæhn 1956 s.256

²⁰ Fæhn s.255

²¹ Fæhn 1994 s.299

²² Fæhn 1956 s.260

*kirkegang, så hun kan vokte på seg selv så lenge den tiden varer. Og, min kjære kvinne! Om du enn var så sterk at du kunne gå ut før kirkegangstiden din kom, så skulle den naturlige høviskhets holde deg inne så lenge (hvis ikke det var nød og trang som drev deg ut) forat en annen fattig, skrøpelig dannekvinne som dras med en slamp i huset, ikke skal unngjelde for deg, så han skal spille deg ut mot sin hustru og si: "Hun er alt gått ut, hvorfor kan ikke du gå ut?"*²³

Peder Palladius visitasbok ble aldri utgitt mens han levde, men snarere "glemt" frem til 1867 da den for første gang ble utgitt. I mellomtiden har skikken med mødres kirkegang vel alt vesentlig forsvunnet. Jeg underer meg på - etter å ha lest hva Palladius skriver - om den utviklingen ville vært annerledes hvis hans forskrifter var kjent blant prestene og i menighetene og ble fulgt? *Men min kjære dannekvinne! Du er ikke en hedensk kvinne i din barselseng. (.....) Du har med Gud Fader, Sønn og Hellig Ånd å gjøre: De har befalt deg å føde ditt barn til verden med ve og smerte og å oppfostre det med jammer og sut og mange våkne netter. (.....) Du som reder til barsel har et helt kapittel her i kongens ordinans hvor du kan lære deg en vakker bønn (.....) Lær den bønnen av sognepresten deres! Han kan venne seg til å lese den fra prekestolen eller ved kirkedøren, så ofte som han leder en dannekvinne til kirke etter at hun har fått barn.*²⁴

HVORFOR FORTSATTE DET Å FOREGÅ?

VI HAR SETT HVA PRESTEN SA - HVORDAN KOMMUNISERTE DET?

Hvordan kunne ordningen holde seg i over 200 år etter at den ble frivillig i 1754?

Kvinnen har i århundrer hatt følelsen av at hennes situasjon etter fødselen satte henne utenfor nærsamfunnet; hun visste også at innledelsen var den handling som gjenopprettet kontakten med fellesskapet, enten innledelsen ble oppfattet negativt som renselse eller positivt som takksigelse.²⁵ Dette dokumenterer folkeminnevitenskapen.

Vi kan skille mellom uren og hedning. Som uren var kvinnen farlig for sine omgivelser. Seremonien i kirken ble da oppfattet som / nødvendigvis en renselse. Som hedning var kvinnen selv i en farlig situasjon - på like fot med det udøpte barnet.²⁶ Derfor skal vi nå gå videre og se litt på hvordan dette emnet er behandlet i "folkeminnesammenheng"

Aagot Noss forteller i "Høgtider og samkomer", Oslo 1963, fra sin egen hjembygd Ål, slik det var fra 1850-årene og frem til århundreskiftet:

"For å verna ungen mot dei underjordiske var det ymse ting ein måtte passe på. (.....) Serleg varsam måtte ein vera før ungen var døypt. Kvar gong ein hadde reiva ungen, la ein ein kross på brystet. (.....) Når ungen skulle "te krisnan", var det alltid ei onnor enn mora som bar. Det måtte vera ei gift kvinne. (.....) "Dei hadde raue krisnekjola, for rautt va tegn på Kristi blo."

"Før messa tok til, skulle presten "Ta fram inngangskjergadn." Han gjekk då ut i barnekammerset og tala nokre ord til mor åt ungen og song salmen: "Til dit Hus med Takkesang kommer jeg min Gud tilbake." So tok han kjerjinga og leidde ho fram i døra og

²³ Støylen s.132

²⁴ Støylen s.127

²⁵ Skjelbred s.106

²⁶ Skjelbred s.16

bad ho i Jesu namn gå inn i kyrkja, "ho jikk atti kyrkje." Inngangskjeringa sette seg på fremste benken og sat der medan ungen vart døypt, og gjekk so ut i kjeringshuset att. Når ungen skulle døypast, stod kjeringa som bar, og kvinnfolk-fadderane på venstre og karfolk-fadderane på høgre side. Var det fleire ungar til dåpen, skulle gutungane vera fyrst på golvet og fyrst opp til døypefonten. Det var ei ære. I gamal tid var det slik at ein skulle ofre til prest og klukkar ogso ved barnedåp. Før sjølv dåpshandlinga gjekk ho som bar med ungen på armen rundt altaren og ofra to "skjeling" til presten og ein til klukkaren."

Ragnvald Mo skriver i "Dalbygg og utfjerding", Oslo 1957, Folkeminne frå Salten: "I den gamle tida før det var jordmødre, var det mange kvinner som døydde på barnseng. (.....) 3-4 veker etter barnet var tilkome, møtte mora i skrifthuset i kyrkja. Ho var då kjerkgangskone, som det heitte. Der gjorde presten ei lita preik for henne. Han minte henne om det ansvaret som kvilde på henne som mor. Var det ei som hadde mist barnet sitt, trøysta presten henne og bad henne skikka seg i at Gud hadde gøymt barnet hennar. Dei bar aldri eit udøypt barn or huset før dei for med det til kyrkja. Og det drygde dei ikkje med, for det kunne så mangt koma til. Midt på hardaste vinteren i gnalder kulde for dei lange vegar med 3-4 veker gamle barn. (.....) Dei som stod fadder, skulle lesa stilt etter det presten las. Barnet ville då få lett for seg i bok."

Louise Storm Borchgrevink skriver i "Frå ei anna tid", Oslo 1956, Folkeminne frå Nordfjord:

"Dei skulle`kje late borna vere åleine før dei va døypte. Dei måtte ha dei heime, og ikkje reise noken stad. Når borna va døypte, va dei trygge. Det hende dei døypte borna sine når dei va 2-3 daga gamle. (.....) etter ei kone hadde fått smått, vart ho sett på som urein. Difor måtte ho "gå att i kjerkja". Fyrste gongen ho kom til kyrkje etter ho hadde født, laut ho stå ute og vente til presten kom for å hente henne. Han las for henne som for ein annan forbrytar; og sidan leidde han henne "yve gåtta". - I Innvik kom denne skikken burt omlag 1893; i Breim varde han til etter 1870. (.....) Det va`kje alltid mora va te kjerkja når barnet skulle døypast. Det hende hon sendte faddrane åleine. (.....) Dei måtte gå rundt alteret med kristnabanet. (.....) Når ei kone skulle først inn i kyrkja etter ho hadde fått lite, tok ho på seg det likaste ho åtte."

Edvard Grimstad skriver i "Etter gamalt", Oslo 1945, Folkeminne frå Gudbrandsdalen:

Så skulle barnet kristnast. Det hasta svært med å få det til kyrkja. Så fort det berra gjekk an, laut dei sjå til å få det dit. For det var alltid noko utrygt med eit ukristna barn. På Sperstad var det født ei gjente juleftan. Dei fekk ordna alt, og juldagen hadde dei ho til kyrkja og fekk ho kristna. (.....) Fadran`var seks. Fyrst var det sugarmori. Ho førda barnet til kyrkja og gav det bryst, om det var lang veg. Så var det dåpsmori, ho som heldt barnet for dåpen. (.....) Mori måtte ikkje til kyrkja før barnet var til dåpen. Var ho sterk nok, skulle ho vera med dåpsdagen. Ho kunne da ha med seg to vyrdelege kvinner, og dei gjekk inn skrifthusedøri. Mori gjekk fyrst, og dei to hine etter. Desse tri kallast inngangskjeringar. Av di det var fyrste gongen mori var til kyrkja etter barnsengi, skulle desse tri ofre kring altaren. Det var skikken at mori heldt offerpengane for alle tri. Det skulle vera som ein takk for vel overstått barnseng, og det vart sett på som ei omframt høgtideleg handling. Denne skikken heitte å gå inn atti. (Av di dei gjekk inn skrifthusedøri.) Dei hadde ei serskild salme dei song når inngangskjeringan kom inn i kyrkja. Dei skulle ikkje gå ut av kyrkja med barnet før messa var til ende, og så gå i lag med hin kyrkjelyden."

Ruth Hult skriver i "Østfoldminne", Oslo 1937:

"Hvis en kvinne døde i barselseng, var hun sikker på å komme til himmels. (.....) Barselkvinnen måtte ikke gå noe sted før barnet var døpt. Hennes første ferd skulle være til kirken. Barnet måtte heller ikke komme under åpen himmel før det skulle på kirkereis. Etter fødselen måtte ikke moren gå ut før hun hadde vært "att e kjørke". Det foregikk om søndagen ved gudstjenesten. Moren med barnet blev stående nede ved kirkedøra og presten gikk ned til henne. Dette gikk av bruk for en 50-60 år siden."

Halldor Opedal skriver i "Makter og menneske", Oslo 1937, Folkeminne ifrå Hardanger:

"Konone gjekk i kyrkje. Sengekona måtte ikkje koma ovanfor bøgarden fyrr ho gadde vore te kyrkje, og helst sku ho bera brød og stål i denne vandsame tidi, elles kunde vetti gjare ugodt for henne og barnet. Te kyrkjegangsdag valde kona jamleg kristnarhelgi åt barnet. Var ho eismal kyrkjegangskona på ein gard, bad ho med seg ei eller tvo grannakonor te fylgje. (...) Fyre preiki vitra mannen åt kyrkjegangskona presten, og kona og grannene hennar gjekk inn i døri, eit rom attar i kyrkja. Der sette dei seg på benkar. Eit bel fyre gudstenesta tok te, gjekk so presten hegi døri og greidde ut um den store syndi kyrkjegangskona hadde kome upp i, og talde for henne at ho laut trega. Sume gjorde vel dette, andre kunde liksom ikkje få det te på skilavis. (.....) Frå den strenge lovi gjekk so presten yver te evangeliet. Kyrkja vilde reisa kyrkjegangskona or fallet, so ho kunde verta kyrkjefør att. Tok han henne so ihandi og leidde henne inn i skipet. Ho gjekk då te sætet sitt, og fyrst kyrkjegangssalmen vart sunge, bar ho fram kyrkjegangsofferet, jordamansskona ein dale og husmannskona ein halv dale. (Fyrr kunde offeret vera t.d. ein smørambar.) Konene gjekk i kyrkje andfares te i 1860-åri. Den dagen eg stod på golvet (1859), sat det seks kyrkjegangskonor uti døri. Sidan seig skikken i folkeumdømet, og sume totte jamvel at han var ubjådleg.

Ho besta hadde fenge smått og sku gå i kyrkje. "Eg fær vel fylgje vi` sæ," sa ho, "ændao eg æ kje nuku fy da." "Du ska ekje fylgja den` uvisæ," sa han beste. Og te presten sa han: "Dalaren din ska du fao, men kono mi held` du eg lika gjæv no so fyrr eldu ho aotte bad` ne." Presten knurra for di ho ikkje møtte upp, men dalaren tok han, og kona var og vart verande heime. Ho besta vart då den fyrste som braut med visi. Sidan fylgde fleire etter. Då me var te kristnar med fyrste barnet vårt, sa presten Irgens med mannen min: "Jeg synes din kone gjerne kunde ha gått i kirke. Det hadde vært det samme om jeg ikke hadde fått noget offer." Visi gjekk ut ikring 1870. I Ytre Hardanger noko seinare. - Ved ei bispnessa knaura presten Lampe på sengekonone for di dei meir og meir slutta gå i kyrkje. Bispen Birkeland vart sjodande harm då han frette dette, og totte det var yverlag ille at dei ikkje heldt uppe "en så gammel og pen kristenskikk som dette med mødres kirkegang": Presten totte bispen var hosta hard med konone, og det var ikkje radt usaka i sølv. Freista han so fjelga på dei ordi som hadde falle, og nemde at dei greidde vel offerskillingane ifrå seg, enda kyrkjegonga ikkje var so ålmenn som fyrr. "Ja, det forandrer saken," sa bispen; "når de betaler, får de nu gjøre mere som de vil." Skikken gjekk ut ikring 1880."

Joh. Th. Storaker skriver i "Menneskelivet i den norske folketro", Oslo 1935:

"Hun maa holde sig inde, til Barnet har været i Kirken. (.....) Der maa ikke "være øde for kristent Blod", saalænge Konen ligger paa Barselsang, siges i Finsaas, og Meningen hermed er, at En, som er døbt, maa være tilstede, selv om det blot er et Barn. Dels er dette for Barselkonens Skyld; thi hun er uren, og dels for Barnets Skyld, at det ikke skal ombyttes. Hun maa heller ikke gaa ud inden 14 Dage efter Forløsningen og ikke vove sig langt, mindst

om Aftenen inden hun har gaaet i Kirke. Hun maa ikke gaa til nogen Nabo, før hun har været i Kirken. Før den Tid maa hun heller ikke komme paa Søen eller til næste Nabogaard. Det vilde være farligt for hende. (.....) Barselkone maa bære i sin Lomme Noget af det Svovl og Staal, som er i Vuggen, indtil hun har været i Kirken og har gaaet omkring Alteret. Siden kan hun trygt gaa uden disse Midler alene ud ved Dag og i Mørke. Moderen maa bære Staal, Svovl og en Bog i en Pung paa Hoften, indtil hun har været i Kirke. Før den Tid ansees hun ligesaa, værgeløs som den Spæde. I Hallingdal bruges ikke Staal, deimod maa hun bære et Blad af en gudelig Bog i Brystet saalænge hun ikke har været i Kirke.

I en Bygd nær Christiansand, hvor man ikke længer iagttager disse Forsigtighedsregler, er det i Konernes Omdømme mod Velanstændighed som mod Skik og Brug, at en Barselkone sees ude eller endog aflægger f. Eks. en Nabokone et Besøg, inden hun har været i Kirken. Denne Skik, som det nu blot er, skriver sig udentvivl fra hin Tro, som her nu er glemt. Naar en Kone gaar Kirkegang efter sin Barselseng, maa hun ikke gaa længere end i Kirkedøren, førend Præsten har læst over hende. Der tilføies dog, at ugifte Fruentimmer, som have født Børn, gaa lige ind i Kirken uden videre (Fuse).

Johan Hveding skriver i "Folketru og folkeliv på Hålogaland", Oslo 1935:

"Ei kvinna som hadde fødd, måtte ikkje vera til kyrkja fyrr barnet var døypt. Fyrste gongen ho var til kyrkja, skulde ho i skrifte. (.....) Ein skulde døypa eit barn så tidleg som råd var. Eit barn som ikkje var døypt, hadde lett for å verta burtbodyt, og døydde eit barn utan dåp, kom det ikkje til Gud. Ingen av desse ulukkone vilde foreldra gjera seg skuld i. De for difor til kyrkja med barnet når det vart så mykje som ein åtte dagar gamalt. Kyrkjevegane på Hålogaland var både lange og vanskelege. Det var difor stor fåre med å taka barna til kyrkja i så tidleg alder. Mange barn vart sjuke under dåpsferda og døydde kort tid etter, andre laut døypast med nauddåp på ferd til kyrkja."

Tore Bergstøl skriver i "Atterljom", Oslo 1926, folkeminne fraa Smaadalane kring Lindesnes:

"Saa snart barselkona var saa toleg at ho kunde, maatte ho til kyrkja og bli "innleidd". Ei onnor kona skulde daa leida henne fraa klokkhuset og inn i kyrkja, men bare saa vidt innum døra. Saa kom presten ned fyre preika og tala ei stund til barselkona, og saa tok han henne i handa, saa var ho rein. Før ho var innleidd, matte ho ikkje stella med mat i huset og heller ikkje sitja saman med dei andre og eta."

En litt annen type kilde finner jeg i årbok for Sørfold for 1992 hvor historiske opplysninger er utgitt i romanform:

"Første prekesøndag i Rørstad, etter en Lofot-sesong, er en stor felles utfartsdag for hele Sør-Folda. (...) Kirkeveien fra Helland går først over land til Juvika. Der har de båter og naust. I god bøl kan turen derfra gjøres unna på et par tre timer under seil. Denne blåsende aprildagen i attentreogtredve gjør Maia for første gang den turen. Narva`Pe`s dåp skal stadfestes av prest og hun selv må fries ved Guds ord for hedenskap og urenhet etter fødselen. (.....) Kvinnfolk og barn hjelpes mer eller mindre tørrskodd iland: "Søde Jesu! Vi er her, Paa dig og dit Ord at høre. / At vi maae i vore sinde, lukke dig og himlen inde". NOTE: Landstad nr.4. Koner som hadde født barn siden forrige kirkebesøk, får vente på trammen mens menigheten samler seg i kirken. Nedentilhendelsen har gjort dem urene for Herren og de er besmittet av barnets hedenskap. (.....) "Jeg er uren fra top og indtil taa. / Ja syndens meen Mig bor i marv og ben". "Så gå inn i Guds menighet i fred, og takk Gud som har gjort vel imot deg", sier presten. "Men O Jesu! tag vor skam / og urene synde-ham / Toe

dem i blode-dam". Hoier menigheten på "syndernes" vegne. Inngangskonene med barna, -mødrene og kvinnefadderne, gjør seg klare til fremmasj mot døpefonten. De stiller opp etter anseelse.

Folkeminnematerialet gir ikke noe entydig svar på hvorfor skikken med innledning opphørte. Vi vet imidlertid at det i 1946 var vanlig med en slik skikk blant samer og læstadianere i Nesseby og Polmak.

Erik Pontoppidan gikk til angrep på ovetro omkring barselkoner som ennå ikke hadde hatt sin inngang i kirken. NOTE: Pontoppidan 1923, s.50. Kan det at han gikk til angrep på overtroen også ha medført at han indirekte avskaffet troen på den liturgiske ordningen? I Potoppidans nye "Psalmebog" fra 1745 står den salmen som blir gjengitt i årboka fra Sørfold under "Mariæ Renselses- eller Jesu Fremstillelles-Fest" (Kyndelsmesse).

Jeg er ureen
Fra top og indtil taa,
ja syndens meen
Mig boer i marv og been
og min skiulte hiertevraa

Ondskab har skiult mig med Dynd
Og i synd
Min moder miig undfik
Selv var jeg ond i skik
Men, o Jesu! tag vor skam
og urene synde-ham
Toe dem i blode-dam.

Det er ellers vanskelig å påvise at kirkens menn har brukt begrepet uren om barselkvinnen.²⁷ De salmene som oftest ble brukt ved innledelsen av barselkvinner, var takke- og lovsanger. det stemmer med det vi kan finne i de offisielle salmebøkene fra forrige århundre, nemlig Landstad, Kingo og Guldberg. (Her har Guldberg og Landstad vært i bruk. Se tillegg 1)

Her må førkristne, dypt rotfestede forestillinger om livets og dødens krav ha vært i full aktivitet. Folketroen har krevd sine overgangsriter, og den har fått dem.

Til livets overganger, f.o.f. fødsel, pubertet, giftermål og dødsfall knytter seg en del riter. Med riter menes overleverte, tradisjonsbundne handlinger av religiøs eller magisk karakter og oftest med et sosialt tilsnitt. Mennesket skifter i løpet av sitt liv stadig status. Ritene ved slike statusforandringer markerer tre stadier: atskillelse, overgang og innlemmelse.²⁸ Folketroen viser at slike overganger ble oppfattet som risikofylte. De kirkelige seremoniene opphevet det farlige samtidig som kirken garanteret for at forandringen var gyldig. I første rekke gjaldt dette ut fra kristne verdier, men det hadde også betydning på det sosiale plan. Kirken har gått ut fra at kvinnen automatisk var satt utenfor i og med at hun hadde født barn. Kirken har derfor markert en innlemmelse av henne igjen og gitt henne tilbake de rettigheten hun hadde krav på som kristent menneske. Innledelsen i kirken opphevet da også tilstanden av fare som

---

²⁷ Skjelbred s.74

²⁸ Skjelbred s.7

hun selv og omgivelsene var i etter at hun hadde født barn.²⁹ Bare indirekte har kirken gitt uttrykk for at hun var uren og i behov av renselse etter en fødsel slik den mosaiske lov ga uttrykk for. Derimot har den ofte karakterisert innledelsen som en takksigelse.

Barsel er en slik livskrise, og spenningen i dette tilfellet er også forbundet med en reell fare. Fysisk sett er det en kritisk periode både for barselkvinnen og for den nyfødte barnet. Jeg har allerede påvist hvordan folketroen viser hvordan man i en tid etter fødselen oppfattet både mor og barn som i en faretilstand, og hvordan man anstrengte seg for å beskytte seg. (...) At det nyfødte barnet var hedning, er ikke så vanskelig å forstå. Jeg har selv etter en fødsel, prestert å si at vi ikke kan ha denne hedningen i huset. Barnet mitt var jo ennå ikke båret til dåpen og tatt opp i den kristne menighet. Men at en kvinne som var både døpt og konfirmert tidligere, skulle gå over til å bli hedning i og med at hun fødte et barn er vanskeligere å begripe. Tradisjonsmaterialet om barselkvinner fra fødselen har funnet sted og til innledelsen i kirken kan fortelle om hvordan folk har oppfattet henne i denne perioden, og hvilken betydning seremonien i kirken har hatt for dem. På grunn av at seremonien som opphever tilstanden av å være uren og hedning i de kristne samfunn har vært knyttet til kirken, er det nødvendig å se på den kirkehistoriske utviklingen av den slik jeg allerede har gjort. Kirkens innflytelse i dagliglivet var stor - så stor at den har hatt direkte innflytelse på den folkelige tradisjonen?

Den talen presten holdt for inngangskonene kunne på grunn av urenheten bli kalt renselsestale. (Beiarn) I samsvar med at man har brukt begrepet uren om kvinnen, har man begrepet renselse for seremonien i kirken. De eldste nedtegninger sier at en barselkvinne ikke må gi sin hånd til noen før hun har vært i kirken og gitt presten den samme hånd ved sin innledning i kirken.³⁰ Kvinnen var utenfor det kristne samfunn, på dansk finnes uttrykket "være" eller "ligge uden Kirke". (.....) Det vanligste var imidlertid at barselkvinnen hadde forbud mot å gå ut i det hele tatt - i hvert fall til barnet var døpt.

Det botemiddel som hjalp mot de farer som truet barselkonen, var innledelsen i kirken. Ordinansen foreskrev fram til slutten av det 17.århundre at innledelsen skulle være omkring seks uker etter fødselen, et tidsrom som kirkehistorisk har røtter langt bakover - basert på medisinske iakttagelser?³¹ Den mosaiske lov som opererer med tempelrensing 40 dager etter en guttefødsel, mens det skjer etter 80 dagers urenhet etter en pikefødsel. Dette tidsrommet har ingen medisinsk bakgrunn, men er bestemt av sosiale faktorer. Kirkeordinansen har ikke gjort noen forskjell på tiden for innledelsen etter en gutte- og pikefødsel, og etter 1685 ble det heller ikke angitt noen passende tid for innledelsen. Men det har vel ikke vært ventet så lenge fordi vaktholdet av / isolasjonen av barselkvinnen var for upraktisk.

Noen av informantene er påfallende aggressive overfor skikken, og særlig da overfor offeret som skulle gis til prest og medhjelper / klokker. Noen føler innledelsen som en nedverdiggelse. Se tradisjonsmaterialet om presten Lampe og Biskop Birkeland! Det er særlig bruken av ordene formaningsstale, synd, fall og trega som forteller om en negativ holdning. Seremonien kan i enkelte strøk ha blitt oppfattet negativt fordi det folkelige synet på barselkvinnen var negativt. Rent pesonavhengige momenter må også nevnes; uheldige opplevelser med presten / prestene som har vært mer opptatt av offeret enn skikkens betydning; særlig bevitnet fra Vestlandet. I et svar er det oppgitt at det ble slutt med å ofre til

---

²⁹ Skjelbred s.100

³⁰ Skjelbred s.18

³¹ Skjelbred s.33

presten ved innledning i 1905 fordi presten da kom på fast lønn. Offisielt gikk prestene over på fast lønn i 1897, men gav til presten i form av naturalia ved kirkelige handlinger varte likevel ved flere steder. Noen steder begynte man imidlertid å legge penger på kirkebøssen i stedet eller i bøssen til de fattige. I negativ retning vektlegges det at kvinnen måtte stå utenfor, i våpenhuset eller i sakristiet inntil selve innledelsen fant sted. Dette at kvinnen var midlertidig utenfor, ble understreket av at hun i barseltiden ikke kunne bruke kirkens sakramenter, men at innledelsen gav henne denne retten tilbake. De som ellers var utelukket fra å bruke kirkens sakramenter var hedninger og slike som var utstøtt av kirkens samfunn. Dette understrekes også enkelte steder ved at man har oppfattet samtalen mellom presten og kvinnen som et skriftemål for at hun skulle få tilgivelse for noe galt hun hadde gjort!

Det inntrykket som sitter igjen er tross alt at kvinnene har godtatt skikken og ikke sett noe nedverdiggende i den. Det har vært ansett for nødvendig å følge skikken for at ikke noe farlig skulle tilstøte moren eller det nyfødte barnet. Kirkegangen fjernet behovet for å gå rundt med stål eller annen beskyttelse. Flere kilder nevner imidlertid at kirkegangskonen ble ført til de fremste benkene; høytidelig og vakkert. Kirkens rituale legger vekt på takken og velsignelsen! Fødselen gikk godt - til beste for både barn og ektefellen også.

Peder Palladius gjorde under sine visitaser et viktig arbeid med å opplyse hver enkelt menighet om "den nye tro". Vi har hans visitasbok; han trøstet barselkvinnene med at de ikke var hedenske når de lå på barselseng, dersom de var kristnet og døpt i Faderens og Sønnens og Den hellige Ånds navn. De trengte derfor ikke til lys og vann for å holde djevelen borte når de skulle i kirken etter fødselen. Men det var ikke lenger noe spørsmål om kvinnene skulle la seg innlede - det var selvsagt! Protestantene ville opparbeide en ny respekt for ekteskapet, og dermed også en ny respekt for kvinnens rolle som mor. Når barselkvinner fortsatt skulle ledes inn i kirken, var det ikke fordi de var urene og besatt av djevelen, men det skulle være en høvisk skikk som skulle understreke morsrollen, og hvor takksigelsen skulle være det viktigste. Palladius fremhevet hvordan barselkvinnen måtte være forsiktig, ikke arbeide hardt eller feste og danse for mye, både av hensyn til egen helse og for ikke å miste melken.

Når oppfatningen av at barselkvinnen var hedning inntil hun ble innledet kunne holde seg så lenge, må det henge sammen med at hun faktisk lå "uden kirke" i seks, syv uker etter fødselen. Fra kirkelig hold var jo kvinnene gjentatte ganger blitt oppfordret til å følge skikken med å holde seg inne så lenge før de lot seg innlede i kirken. At man fra kirkelig hold gang på gang understreket at innledelsen i kirken var en takksigelse ser ikke ut til å slått gjennom på samme måte som oppfatningen av at hun var hedning og uren.³²

Jeg vil igjen vende tilbake til den betydningen det bibelske materialet har hatt. Det er hevdet at folketroen har hatt en stor påvirkningskraft, men mon tro om ikke det bibelske materialet i enda større grad er det som har påvirket folket?

KONKLUSJON

---

³² Skjelbred s.74

Jeg tror vi har noe av årsaken - både til at denne ordningen holdt seg så lenge etter at den ble frivillig - og til at den til slutt opphørte, nettopp ligger i spenningen mellom folketroens forestilling om kvinnen som uren og de protestantiske liturgiske ordningenes tydelige tale. Reformasjonen forsøkte å ta et oppgjør med denne holdningen uten helt å lykkes. Kanskje henger dette sammen med at ordningene / kirken fortsatte å anbefale kvinnene å holde seg hjemme noen uker etter fødselen likevel, selv om det her er omsorgen for/ hensynet til barselkvinnen som ligger bak. Innledelsen fremstår så absolutt som en æresbevisning. Hvilke andre enn kongelige er det som møtes av presten i kirkedøren og føres inn? Den lengst brukte salmen understreker da også dette: "Til ditt hus med takkesang, kommer jeg, min Gud tilbake! Vi har imidlertid sett at innledelsen ble flyttet fra kirkedøren og til sakristiet eller til og med til skriftestolen. Dette tror jeg har talt et tydeligere språk enn de ordene presten har brukt. Vi skal heller ikke se bort fra den enkelte prest holdning. Etter at Kirkeritualet av 1685 gikk av bruk, vet vi ikke hvordan presten valgte å ordlegge seg. Innledelsen fant ofte sted samtidig med dåpen der hvor det sjelden var gudstjeneste. På kirkegulvet før dåpen stilte mødre opp etter anseelse. Dette har sikkert ikke bidratt til at æresaspektet ble tydeliggjort. Se Harriet Backers maleri "Inngangskoner" (1892)

Det inntrykket som sitter igjen er tross alt at kvinnene har godtatt skikken og ikke sett noe nedverdiggende i den. Det har vært ansett for nødvendig å følge skikken for at ikke noe farlig skulle tilstøte moren eller det nyfødte barnet. Kirkegangen fjernet behovet for å gå rundt med stål eller annen beskyttelse. Flere kilder nevner imidlertid at kirkegangskonen ble ført til de fremste benkene; høytidelig og vakkert. Kirkens rituale legger vekt på takken og velsignelsen! Fødselen gikk godt - til beste for både barn og ektefellen også.

Peder Palladius gjorde under sine visitaser et viktig arbeid med å opplyse hver enkelt menighet om "den nye tro". Vi har hans visitasbok; han trøstet barselkvinnene med at de ikke var hedenske når de lå på barselseng, dersom de var kristnet og døpt i Faderens og Sønnens og Den hellige Ånds navn. De trengte derfor ikke til lys og vann for å holde djevelen borte når de skulle i kirken etter fødselen. Men det var ikke lenger noe spørsmål om kvinnene skulle la seg innlede - det var selvsagt! Protestantene ville opparbeide en ny respekt for ekteskapet, og dermed også en ny respekt for kvinnens rolle som mor. Når barselkvinner fortsatt skulle ledes inn i kirken, var det ikke fordi de var urene og besatt av djevelen, men det skulle være en høvisk skikk som skulle understreke morsrollen, og hvor takksigelsen skulle være det viktigste. Palladius fremhevet hvordan barselkvinnen måtte være forsiktig, ikke arbeide hardt eller feste og danse for mye, både av hensyn til egen helse og for ikke å miste melken.

Når oppfatningen av at barselkvinnen var hedning inntil hun ble innledet kunne holde seg så lenge, må det henge sammen med at hun faktisk lå "uden kirke" i seks, syv uker etter fødselen. Fra kirkelig hold var jo kvinnene gjentatte ganger blitt oppfordret til å følge skikken med å holde seg inne så lenge før de lot seg innlede i kirken. At man fra kirkelig hold gang på gang understreket at innledelsen i kirken var en takksigelse ser ikke ut til å slått gjennom på samme måte som oppfatningen av at hun var hedning og uren.

Jeg vil igjen vende tilbake til den betydningen det bibelske materialet har hatt. Det er hevdet at folketroen har hatt en stor påvirkningskraft, men mon tro om ikke det bibelske materialet i enda større grad er det som har påvirket folket?

AVSLUTNING

Den første evangeliske biskop på Sjælland, Peder Palladius gjorde under sine visitaser et viktig arbeid med å opplyse hver enkelt menighet om "den nye tro". Vi har hans visitasbok; han trøstet barselkvinnene med at de ikke var hedenske når de lå på barselseng, dersom de var kristnet og døpt i Faderens og Sønnens og Den hellige Ånds navn. De trengte derfor ikke til lys og vann for å holde djevelen borte når de skulle i kirken etter fødselen. Men det var ikke lenger noe spørsmål om kvinnene skulle la seg innlede - det var selvsagt! Protestantene ville opparbeide en ny respekt for ekteskapet, og dermed også en ny respekt for kvinnens rolle som mor. Når barselkvinner fortsatt skulle ledes inn i kirken, var det ikke fordi de var urene og besatt av djevelen, men det skulle være en høvisk skikk som skulle understreke morsrollen, og hvor takksigelsen skulle være det viktigste. Palladius fremhevet hvordan barselkvinnen måtte være forsiktig, ikke arbeide hardt eller feste og danse for mye, både av hensyn til egen helse og for ikke å miste melken.

Det inntrykket jeg tross alt sitter igjen med, er at kvinnene har godtatt skikken og ikke sett noe nedverdige i den. Det har vært ansett for nødvendig å følge skikken for at ikke noe farlig skulle tilstøte moren eller det nyfødte barnet. Kirkegangen fjernet behovet for å gå rundt med stål eller annen beskyttelse, slik folketroen krevde. Flere kilder nevner også at det at barselkvinnen / kirkegangskonen ble møtt av presten i døren og ført til de fremste benkene, var høytidelig og vakkert. Kirkens rituale legger vekt på takken og velsignelsen! Fødselen gikk godt - til beste for både barn og ektefellen også.

Det er ikke enkelt å besvare hvorfor skikken opphørte. Noen hevder at den opphørte på grunn av motstand mot offeret til prest og klokke som var en del av ordningen før prestene fikk mer ordnede lønnsforhold, men de fleste sier at skikken bare gled bort av seg selv. Jeg tror at skikken bare forsvant av seg selv fordi tanken bak ble mer og mer fremmed. Seremonien tapte sin funksjon. Den klarte ikke lenger å kommunisere et budskap som skapte gjenkjennelse. Prestene ser heller ikke ut til å ha anstrengt seg for å opprettholde skikken.

Jeg tenker på mine egne erfaringer som kvinne, som mor og som prest, på bakgrunnen for valg av oppgave. Jeg opplevde en enorm glede over å ha fått føde barn. Jeg følte et dypt behov for å uttrykke denne takknemligheten. Den eldste og den yngste ble døpt bare 1 måned gamle; den mellomste 2 måneder gammel for å knytte dåpen til selve påskedagen. Men dåpen ga ikke uttelling for dette behovet. Jeg har som kvinne og mor også opplevd håpet som brast. Barn som ikke ble båret frem. Jeg har som prest mer enn en gang gått et stykke sammen med foreldre som aldri fikk barnet sitt med hjem fra sykehuset, men som i stedet måtte følge det til graven. Også i denne situasjonen hadde den gamle liturgiske ordningen noe å komme med. Jeg vil derfor hevde at vi har mistet noe verdifullt ved at Mødres kirkegang har forsvunnet både som liturgisk ordning og i praksis.

Hva har vi igjen? Det nærmeste jeg kommer er Svein Ellingsens dåpssalme "Fylt av glede over livets under..." (NOS 618).

I Bønneboken av 1991 har vi også 2 bønner som uttrykker noe om dette:

134 Når vi venter barn

"Allmektige Gud, du som har skapt alt og oppholder alt! Du har gjort store ting mot oss. Vi takker deg for at du har skapt et nytt menneske i mors liv. Du har på underfull vis latt oss få bli dine medarbeidere når du oppholder livet på jorden. Herre, vi takker deg for forventningen og gleden vi får oppleve. La det lille barnet vårt få utvikle seg i harmoni og trygghet, ta det under din beskyttelse og la det komme velskapt til verden. Himmelske Far! Fra evighet har du elsket oss. Du kjenner alle våre dager. Ta oss dag for dag inn i din omsorg. La barnet vi venter, nå og alltid være omsluttet av din kjærighet. Ved Jesus Kristus, din Sønn, var Herre."

135 Når barnet er født

"Vi takker deg, livets Skaper og Herre, for at et menneske er født, og for at du har betrodd det til oss. I denne høytidsstunden i livet vårt kommer vi fram for deg med takk og bønn. Vi takker deg for foreldregleden! Vi takker deg for gaven og for oppgaven som du har gitt oss! Herre Jesus, du som selv har levd vårt liv på jorden og selv har vært avhengig av mennesker, hjelp oss til å bli gode foreldre! La oss bli det første vitnesbyrdet barnet vårt får om din kjærighet. Du kjenner fremtiden. Led oss, så barndom og oppvekst kan gi alt det du ser barnet vårt trenger for å møte livet. Gi oss trygghet ved tanken på at *han* er omsluttet av vår forbønn så lenge vi lever, og for tid og evighet av din guddommakt og omsorg. Bo i vårt hjem med din kjærighet og fred. Lær oss med barnet vårt å leve nær mennesker og nær deg. Og når vi engang skal fram for ditt åsyn, la det skje med glede. Gi oss at vi må finne hverandre der, vi som hørte sammen her på jorden."

Liturgi's oppgave er å være tjener. Skulle det ikke være rom i kirken for en tjeneste også i forbindelse med en så grensesprengende erfaring i livet som en fødsel er? Gir vi i kirken rom for gleden / takknemligheten / undringen over livets mysterium? Mon tro..... om vi igjen kunne skape en liturgi som ivaretok dette aspektet? Hvis den klarer å kommunisere et budskap som skaper gjenkjennelse tror jeg så absolutt den har sin berettigelse.

LITTERATURLISTE

Gudstjenestelivet i Den norske kirke, Helge Fæhn, Oslo 1994

Ritualer, Helge Fæhn, Oslo 1956

Kirkosalmebog, av M. B. Landstad, Kristiania 1870

Landstads reviderte salmebok, Oslo 1974

Guldbergs Psalmebog, 1778

Den norske kirkes alterbøker av 1783, 1889 og 1920

Danmarks og Norges kirkeritual av 1825 og 1863

Kirkeordinansen av 1607

Peder Palladius visitasbok, utgitt av K. Støylen, Oslo 1945

Intervju med tidligere klokker i Sørfold, Annie Strand

Norsk folkeminnelags årbøker, bind 14,33,34,38,39,58,78,79,88 og 90

Årbok for Sørfold 1992

Inger Marie Tønnessen, Bodø 1994: Særemnerapport: Seremonien "Mødres kirkegang" i Den norske kirkes liturgiske bøker.

Ann Helene Bolstad Skjelbred, Uren og hedning. Barselkvinnen i norsk folketradisjon, Oslo 1972

Erik Gunnes: Uren og hedning, i Historisk tidsskrift, bind 54, Oslo 1975

Per Holck, Oslo 1995: Livets høytider. Skikker og overtro fra vugge til grav

GULDBERGS PSALMEBOG HAR MED EN SALME UNDER OVERSKRIFTEN
VED BARSELKONERS KIRKEGANG: (383)

Bliv fuld av hellig Glæde, Lykksalige! som kan
Tilbedende fremtrede For Støvets Skabermænd;
Syng Godheds Lovsang ud: Hver Tænke-Ævne stige
Til hiint urørligt Rige Med Lovsang for din Gud!

O du! ved Smerter dreven Til tunge Ak og Ve,
Du er lykkelig bleven, Om du som troende
I varig Kjærlighed Til Skaberen og Dine
Frimodig kunne trine Mod Dødens Bitterhed.

Saa skal du reent forglemme Den synlig Dødens Nød,
Ved denne glade Stemme: Et Menneske er fød,
Som haver Arveret Til Herlighedens Rige,
Et Haab foruden Lige, Hvad glemmes ei ved det?

Se! Børn er Herrens Gave Og Livets Frugt en Løn
Og hvilken Fryd at have En from og værdig Søn!
Ja raabe, naar en Grav Kan ei dit Støv indspærre:
Se her er jeg, o Herre! Og de som du mig gav.

Syng: Priis og Kraft og Ære Igjennem evighed
Tilhører Himlens Herre, Som saae til Svaghed ned;
O Gud! paa Naade rig, Løft du fra mine Læber
Det glade Suk, som stræber At tvinge sig til dig.

Til dig, jeg ei kan nævne, Til dig, o store Gud!
Min Sjæl af al sin ævne Fra Jorden flygter ud:
Min Sang er Jehovah, Den Første og den Sidste,
Han var den Kraft, jeg vidste, Mit Alt! Halleluja!

DANMARKS OG NORGES KIRKERITUAL av 1863, 3. artikkel:
OM QVINDERNES KIRKEGANG EFTER DERES BARSELSENG

"Barsel-Qvinder skulle holde sig nogle Uger inde af kirken efter deres Barnefødsel, og siden af Præsten indledes, * hvor det hidindtil haver været brugeligt, hvilket skeer ikke for den Skyld, at man skulde agte dem mere syndige og urene for Gud, end andre Mennesker, eftersom de i det nye Testamente ere af Gud selv befriede fra den jødiske Renselse, men for den almindelige Svagheds Skyld, som er hos dennem, saavelsom for en Høviskhed og en skikkelig Ærbarheds Skyld, paa det de ingen skulle være til Forargelse og ondt Exempel, og dermed maaskee raade ilde for deres Børn.

Uægte Qvinder, som føde deres Børn i Hver og Ukynskhed uden et ærligt Ægteskab, skulle og holde sig nogle Uger hjemme, som sædvenligt; men blive dog ikke af Guds Tjenere indledede i Kirken, ei heller have noget Følge med sig til Kirken.

De, som skulle indledes, give sig an for Præsten Dagen tilforn, og lade antegne deres Navne i en vis Bog.

Om Morgenen derefter kommer hun med nogle faa Par Qvinder betimeligen til Kirken, saasnaart Guds-Tjeneste begyndes, men bliver saa længe staaendes i Vaabehuset, eller for Kirke-Døren, indtil Præsten kommer til hende, og med en kort Formaning, staaendes indenfor Kirke-Døren og Qvinden lige for hannem udenfor Døren, minder hende om hendes Taksigelse imod Gud, som har hjulpet hende af den Nød, hun var udi, og givet hende Glæde for Sorrig formedelst en god Forløsning, at hun ikke glemmer at takke Gud tilbørligen derfor, nu hun er opkommen til Guds Huus, og ellers altid og herefter bevise sig omhyggelig for at opføde sit Barn i Herrens sande Frygt, og selv med et godt Exempel foreggaae det i alt det, som christeligt monne være, hvortil han ønsker hende Lykke og Velsignelse, og gaaer fra hende.

Siden gaaer hun med sit Følge ind i Kirken til sit sædvanlige Stade, og forretter der sin Andakt med andre Guds Børn. Efter Prædiken gaaer hun med samme sit Følge op til Herrens Alter, og offre de der deres Gaver til Guds Tjenere, hvad de selv ville og bedst kunne afstedkomme.

* (Ved Reskript af 8de Novbr.1748 ere alle de, hvis Mænd have nogen Character, som i Rangordningen nævnes, fritagne for Indledning. Med Hensyn til alle andre Ægte-Qvinders Kirkegang bestemmer Reskript af 22de Novbr.1754: "Alle Barselkoner i Almindelighed, være sig af Borger - eller Bonde-Standen, i begge Rigerne Danmark og Norge, maae herefter være befriet for at lade sig ved deres holdende Kirkegang introducere af Præsten; men i den Sted befales og fastsættes, at, naar en Barselkone holder sin Kirkegang, skal Præsten paa de Steder, hvor Intoduction har været brugelig, imod Enden af Prædiken give Menigheden saadant tilkjende, og tilføie en kort Formaning og Ønske over Kirkegangskonon, hvorefter Kirkegangskonon, naar Prædiken er til Ende, med sit sædvenlige efter Loven tilladte Følgestab, skal gaae op at offre, som sædvanlig, med mindre Præsten vil være fornøiet med, at Offeret sendes ham i Huset, som paa nogle Steder skal være i Brug.

Men saafremt en eller anden Kone hellere skulde ville vedblive den gamle Skik, at lade sig af Præsten introducere i Kirken, da skal Præsten føie hende herudi.")

Indledelsens Maade kan være saaledes:

Elskelige Guds Barn, I er i Dag opgangen til dette Guds Huus, som en glad og velsignet Moder, at love Eders Gud for den store Naade, som han udi Eders ustandne Barselseng haver bevist Eder, at han ikke alleneste haver givet Eder Styrke til at bære Eders Livs Byrde til den rette Tid; men endog nu saa mildeligen forløst Eder derfra, og velsignet Eder med en deilig og velskabt liden Søn (Datter), og som han i Fødselen har gjort hannem (hende) en Arving til Eder, saa har han og strax berefter ved Igjenfødselen lovtaget hannem(hende) til de Helliges Arvedeel i Himmelen; thi skal I nu erindre Eder tvende Ting, som I skal vel agte i denne Eders Kirkegang:

1. Hvad Ederes Pligt er mod Gud for saadan beteed Naade.

2. Hvad den er imod Eders Barn.

Det første skal I ansee derudi, at I, som en gudfrygtig Moder frembærer Eders Barn til Gud sin Skaber, som den, der har været den første Mester til denne Gjerning, og gjort det bedste for Eder; thi endog Børnene fødes af deres Forældres Kjød og Blod, saa at de vel kan sige om dennem det, Adam før sagde om sin Hustru, vores første Moder: Det er Kjød af mit Kjød og Been af mine Been, **Gen.2.v.23**: saa er dog Gud alles vores Skaber, og ethvert Menneske maa bekjende med David: Herre, du skjulte mig i min Moders Liv, **Psal.139.v.13**. Det er Gud vor Skaber, som leder os i Moders Liv og leder os ud igjen, at vi ikke omkomme. Han lukket til for en Qvinde, at hun ikke føder, som han gjorde i Abimelechs Huus, **Gen.20.v.18**. Han lukker og til for et Barn, at det ikke fødes, men dør i Moders Liv, **Job 3.v.16.**, eller og bliver, som en Benoni og Smertes Søn for sin Moder, **Gen.35.v.18.**, og i den henseende kalder Guds Aand det en Guds Velsignelse, naar en Qvinde føder, **Gen.1.v.28**. Thi uden den bliver hun aldrig til Moder, og mindre til en glad Moder; men begge Dele har Gud gjort Eder delagtig udi, I Herrens Velsignelse, han har velsignet Eder med Livets Velsignelse, at I er bleven en Moder, han har velsignet Eder med Legemets Velsignelse, at I er en glad og velsignet Moder til et yndeligt Barn, som er uden Lyde og nu ved Igjenfødselen et Guds Barn. Saa tidt i seer dette, eller andre Børn, som Gud har velsignet Eder med, skal I tænke hos Eder selv det, den Maccabæiske Moder før sagde til sine Børn: Jeg er vel Eders Moder; men jeg veed ikke hvorledes I syntes i mit Liv; thi jeg gav Eder ikke Aanden og Livet, og jeg samlede ikke saa underlig Eders første Grundvold, **2 Maccab.7.v.22**. Thi bør I at tage denne Guds gave af Herren med Taksigelse, og i Dag og hver Dag med Anna bære til Herren hans egen Gave med Lov og Tak **1 Sam.1.v.24.**, at I ikke alleneste taler i Dag til Gud, som Lea, der hun havde født sin Juda: Denne Sinde vil jeg love og takke Herren, **Gen.29.v.35**. Men jeg siger med David: Jeg vil love Herren saa længe jeg lever. Jeg vil forkynde Guds Lov, mens jeg er til, **Psal.146.v.2.**, han, som har gjort det, at I kan boe en glad Barnemoder herefter i Eders Huus, **psal.113.v.9.**, elskes af Eders Barn, (Børn); og roses af Eders Huusbonde **Prov.31.v.28**. Men paa det I desbedre maa udvise denne Eders Hjertes Lov og Taksigelse imod Herren Eders Gud, saa seer vel til, at som I er bleven en glad og velsignet Moder i Fødselen, I maa og blive en forsynlig og Gud behagelig Moder i Optugtelsen. Og det er:

2. Eders Pligt imod Eders Barn, at I ikke alleneste sørger for hans (hendes) legemlige Føde, men allermeest for den rette Sjæle-Føde, hvorved han (hun) maa opføres til Himmelen, og tiltage, som i Alder og Styrke, saa i Viisdom, Yndset og Naade hos Gud og Mennesker, **Luc.2.v.52**. Naar I lægger Barnet for Eders Bryst at opfostre det med Eders egen Mælk, da glemmer ikke at føde det tillige med den usvigelige Mælk, som Petrus taler om **1 Pet.2.v.2.**, at det maa opvoxe i Jesu Christi Naade og saliggjørende Kundskab, **2 Pet.3.v.18**. Offerer det i Dag og hver Dag, Morgen og Aften, i Eders Bønner til Gud, og beflitter Eder

paa, at det af Barndommen op maa Salighed og i Tide lære at vandre sine Veie ustraffelig for Herren **Psal.119.v.9.** Holder hannem (hende) Salomons Ord fore: Tænk paa din Skaber i din Ungdoms Dage, **Eccl 12 v.1,** og kommer selv Pauli Formaning vel ihu, som han gjør til alle retsindige Fædre og Mødre: I Forældre opføder Eders Børn i Tugt og Herrens Formanelse, **Eph. 6.v.4.** Vogter Eder, at I ikke i nogen Maade enten med Ord eller Gjerninger bliver Eders Barn til Forargelse; thi Vee den, ved hvilken Forargelse kommer, siger Christus, **Matth. 18.v.7.,** og tænker Dag og Nat paa det Ord Gud taledede selv paa Sinai; dersom I vandre uskikkelig for Herren, da skal han besøge Eders Ondskab paa Eders Børn indtil tredje og fjerde Led, men tværtimod: dersom I elsker hannem og holder hans Bud, da skal han bevise Miskundhed til Eders Børn og Børnebørn i mange tusinde Led, **Exod. 20.v.1.5.6.** Hvilken Velsignelse jeg hjertelig vil ønske over Eder formedelst Jesum Christum, i hvis Navn vi saaledes bede: Fader vor.

Gaaer ind med Fred i Guds Menighed og offerer Eders Gud Lov og Tak, som har gjort saa vel imod Eder, han fremdels styrke Eder til Sjøl og Legeme, og lade denne Eders Indgang nu og altid være velsignet for hans Ansigt, Amen.

Er Barnet dødt før, eller efter Fødselen, før, eller efter Daaben, er enten Barnet eller Moderen selv, nogen sær Vanheld, eller Svaghed derover tilfalden, da lemper Præsten sin Trøst og Tale derefter, og kan Maaden at tale med slig Tilfald nogenlunde være saaledes:

Elskelige Guds Barn, I er maaske med megen Suk og Klage i Dag opgangen til dette Guds Huus efter denne Eders ustandne, haarde og besværlige Barselseng, som en bedrøvet Moder, der savner sit Barn, **Luc. 2.v.43.** Men I skal gaae med Tak ind i Guds Huus; thi enddog I maa være soorigfuld i Eders hjerte, fordi Gud har borttaget Eders Barn fra Eder, saa bør I dog at betænke, at Gud tog intet, uden det han tilforn gav Eder, og hvad kan I da andet sige til denne Guds Gjerning? end det Job, den ulyksalige Fader sagde, der alle hans Børn vare omkomne: Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet, **Job 1.v.21.** Har I end haft Umag og Smerte for Eders Barn, saa at Eders Lænder gjorde Eder Vee formedelst Eders Barnefødsel, saa vider dog, at det var Gud, som lod den Frugt vore hos Eder, at I ikke skulle regnes iblandt de Ufrugtsommelige, og han gav Eder Kraft til at føde, der det var fuldkommen til Fødselen, hvor ellers ingen Kraft hadde været **2 Reg. 19.v.3.** Ville I da vredes over det, som I aldrig var en Herre over, og Gud selv haver den største Ret til, **Jon. 4.v.9.10.** Skremmer I Eder, at Gud har gjort Eders Arbeide og Eders Haab tilintet, der I med Sisserås Moder ventede et levende Barn, og see! dets Liv var borte, I ventede Glæde, **Jud. 16.v.21.,** og see der var Sorrig, **Jer. 8.v.15.** Saa tænker dog ikke, at Eders Haab er derfor plat ude, og I skal ikke desmindre være af lige Frimodighed med Job, der Nøden var haardest over hannem: Vil Herren end slaae mig ihjel, saa vil jeg dog haabe paa hannem, **Job 13.v.15.**

Sørger I derfor, at Eders Barn har mistet sit Liv hos Eder, førend det ved Igjenfødselsens Bad fik Liv i Christo, **Gal. 3.v.27.;** saa trøster Eder igjen dermed, at I veed Eders Barn som en troende Christen er agtet hos Gud, hvormed I formodentlig, som en god Moder, i Tro og Tillid har offret Eders Barn til Herren Eders Gud. I veed end og, at enddog Daabens Nytte er stor og høifornøden til Salighed, **Joh. 3.v.5.,** saa er Gud dog ikke altid forbunden til Daaben og slige Saligheds Midler; men han frelser saavel uden Middel, som ved Middel. Hvor mange ere vel i det gamle Testamente bortdøde før den ottende Dag uden Omskjærelsen? hvor mange i defyrretyve Aars Reise i Ørken? **Jos. 5.v.4.** Hvor mange i Ægypten under Pharaone? **Exod. 1.v.22.,** og hvor mange under Antiocho den Tyran? **1 Macc. 1.v.63 & 2 Macc 6.v.10.** Hvo ville sige, at alle disse vare ikke salige? Og hvi kunde han ikke nu saavel give dette Barn Troen i Eders Liv, som han før gav den liden St. Johannes den i sin Moders Liv, **Luc. 1.v.44.,** naar I særdeles har en god Samvittighed, at det ikke for

nogen Eders Skyld saa hastig er omkommen? Saa holder Eder da stadig til Guds Forjættelse, som er given Eder og Eders Børn efter Guds egen Forsikkring ved Petrum **Act. 2.v.39.** Det Gud før sagde til Abraham, det har han og sagt til alle Troende: Jeg vil være din Gud og din Sæds Gud, **Gen. 17.v.7.** Trøster Eder ved det Ord Jesus sagde: Eders Fader i Himmelen vil ikke, at nogen af disse Smaa skal fortabes, **Matth. 18.v.18.;** thi Himmeriges Rige er deres. **Matth. 19.v.14.**

Kommer Eder den Vanheld for, som Eder, eller Eders Barn er tilslagen i Fødselen, derover I maaskee vel klager med Naomi, at den Almægtige har gjort det saare bedst for Eder, **Ruth. 1.v.20.,** da vider, at Guds Villie er altid bedre end Menneskens Villie, og at I bør at tie i al Stilhed og Taalmodighed, og sige med David: Jeg vil tie, jeg vil ikke oplade min Mund, thi du Herre gjorde det, **Ps. 39.v.10.** Der kommer sommetider en af Moders-Liv som mangler noget paa sine Lemmer, som den Blinde, **Joh. 9.v.1.,** den Lamme, **Act. 3.v.2.,** sommetider en, som har for mange Lemmer, som den lange Mand, der havde sex Fingre paa hver Haand og sex Tæer paa hver Fod, **2 Sam. 21.v.20.,** sommetider kommer og et dødt Menneske frem, som har intet Liv af Moders Liv; men hvo ville derfor trætte med sin Skaber og sige til Herren; hvad gjorde du? thi Vee den, som siger til en Fader: Hvad avlede du? og til en Moder: Hvad fødte du? **Es. 45.v.9.10.** Tænk I med Qvinden i Sarepta, at Gud er Eder særdeles vred derfor, og at dette er skeet Eder, at Eders Misgjerning skulle ihukømmes, og Eders Søn (Datter) omkomme, **1 Reg. 17.v.18.,** saa at I tykkes I har godt Skjel til at sige med Rebekka: Har Gud velsignet mig, hvorfor er da dette? **Gen. 25.v.22.:** da vider, at Guds Dom skal altid begynde af Guds Huus, efter Petri Lærdom, **1 Pet. 4.v.17.,** og de bedste Børn revser Gud ofte allerhaardest, **Hebr. 12.v.6.** Seer paa Guds egen Søn, som var ligere en Orm, end et Menneske, og havde intet brudt dertil, **Ps. 22.v.7.** Seer paa de Hellige, hvad de har udstaaet, seer paa Job, **Job 1.v.18.** Seer paa Paulum, den udvalgte Guds Apostel, **2 Kor. 12.v.7.** Ja seer paa alle Guds Børn, skulle de ikke alle lide med hannem (Christo), om de ellers ville ærefuldgjøres med hannem? **Rom. 8.v.17.** Lægger Christi Ord vel paa Hjerte, som han sagde til Pharisæerne, der spurgte om det Menneske, som var blind født af Moders Liv, af hverken han, eller hans Forældre havde syndet dertil, men at Guds Gjerning skulle blive aabenbaret paa hannem, **Joh. 9.v.3.,** og trøster Eder ved Pauli Ord, at alting skal tjene Eder til Gode, om I ellers frygter og elsker Gud, **Rom. 8.v.28.** Lad være Eders Barn var svagt i Fødselen, det er dog saligt ved Igjenfødselen, og skal ærefuldgjøres ved Opstandelsen, hvor ingen Rynke eller Smitte skal sees mere, **Eph. 5.v.27.** Thi det, som saaes i Forkrænkelighed, skal opstaae i Uforkrænkelighed, Kraft og Herlighed, **1 Kor. 15.v.42.43.**

Er end Eders Barn borte for Eder, saa er det dog hos sin og alles vores bedste Fader i Himmelen; savner I det her paa Eders Skjød, glæder Eder, at det saa vel hviler der i Abrahams Skjød, **Luc. 16.v.23.** Er det ikke mere her iblandt Menneskene, da er det der iblandt de Udvalgte og Englenes mange Tusinde, **Hebr. 12.v.22.** Er det end her dødt for os, lever det dog der i evig Fryd og Glæde, hvor intet ondt mere skal røre det, **Sap. 3.v.1.** Nu har I ikke fornøden at sørge videre derfor. Jesus har taget Eders Barn til sig, at det skal være hvor han er, og nyde hans Salighed evindeligt. Saa værer nu tilfreds med Guds Villie og gaaer ind i Guds Huus med Lov og Tak, styrker Eders Sjæl i Gud og priser hans navn, som gjør alting saare vel. Gjør I det, saa skal hans Velsignelse hvile over Eder, og I skal see det med Glede alle Eders lives Dage, hvilket jef saa troligen ønsker over Eder, som jeg alvorligen i Tro og Tillid beder for Eder: Fader vor, du sim er i Himmelen. Gud styrke Eder med sin Aand, og lade Eder hver Dag see og smage, hvor sød Herren monne være!"

